

Osnovni tečaj
o franjevačkoj
misionarskoj
karizmi

*Kao muško
i žensko
stvari ih...*
**Franjevački
izazov**

Lekcija 22

Impresum

Nakladnik:

Svjetlo riječi, Sarajevo – Zagreb

Za nakladnika:

Zdravko Kujundžija

Prijevod s njemačkog:

Ladislav Z. Fišić

Korektura:

Dražana Radman i Jozo Jezerčić

Grafičko oblikovanje:

Branko R. Ilić

Tisak:

Grafotisak, Grude

Sarajevo – Zagreb, 2003.

Naslov izvornika:

*Grundkurs zum
franziskanisch-missionarischen Charisma*

Nakladnik izvornika:

Međunarodni ravnateljски tim CCFMC

Predsjednik: *Anton Rotzetter, OFMCap*

Drugo, prerađeno izdanje, usklađeno
s prijedlozima Međunarodnog
kongresa CCFMC, Asiz, 1994.

Redakcija:

*Maria Crucis Doka OSF,
Patricia Hoffmann,
Margarethe Mehren OSF,
Andreas Müller OFM,
Othmar Noggler OFMCap,
Anton Rotzetter, OFMCap*

Grafike: *Jakina U. Wesselmann*

**Osnovni tečaj
o franjevačkoj
misionarskoj
karizmi**

***Kao muško
i žensko
stvari ih...
Franjevački
izazov***

Lekcija 22

Kao muško i žensko stvari ih... – franjevački izazov

Iz izvora

Franjo i žene

A. Uvod

B. Pregled

C. Informacija

1. Seksizam

- 1.1. Mit o ulogama spolova
- 1.2. Mit o podređenom položaju žene
- 1.3. Mit o Evi, zavodnici muža
- 1.4. Seksualno iskorištavanje
- 1.5. Tlačenje

2. Suvremeni ženski pokret

- 2.1. Simone de Beauvoirs Manifest o seksizmu
- 2.2. Spoznaje iz analize seksizma

3. Seksizam i kršćanstvo

- 3.1. Kršćanski feminizam odnosno seksizam u Crkvi
- 3.2. Formiranje svijesti o ženi u Crkvi
- 3.3. Izazov nastupom teologinja

4. Franjevački izazov

- 4.1. Poziv na međusobno sestrinstvo i bratstvo
- 4.2. Rekonstrukcija franjevačkih izvora

5. Zaključne primjedbe

D. Vježbe

E. Primjene

F. Literatura

Franjo i žene

Franjo je imao osebujan odnos prema ženama. S jedne strane, bio je obilježen svojim vremenom. Ono je u ženi gledalo Evu koja je zavela Adama, svoga muža, i zbog čega ju je trebalo izbjegavati. S druge strane, Franjo je imao prijateljski odnos prema trima ženama.

Franjo susreće Klaru. Slika se pripisuje Cimabueu.
Bazilika sv. Klare, Asiz

Njegov odnos prema ženama nije, dakle, bio bez oprečnosti. Čini se da je tek pri koncu života stekao unutarnju slobodu koja mu je dopustila da u svojoj bolesti traži blizinu Klare i njezinih sestara (prema 3C 37ss, 181).

Tu je bila Klara, utemeljiteljica klarisa; on ju je zvao kršćankom (= Christiana) zato što je za nje-ga prije svega bila kršćanska žena.

Tu je bila Praxedis, jedna žena u Rimu koja je kod njega tražila savjet i orijentiranje - nju je uputio na jedno osamljeno mjesto, na kojemu je ona na svoj način mogla imati udjela u njegovu životu u pokori (Život u nasljedovanju Isusa = Treći red).

I tu je, na koncu, bila Jakoba de Settesole, plemkinja iz Rima, kojoj je češće svraćao i uživao njezine kolače s bademima. Franjo je želio da mu zajedno s kolačima dođe na samrtnu postelju i nazvao ju je *brat*, za kojega ne bi trebali propisi o klauzuri.

Mreža solidarnosti

Nakon što smo se u prošlim lekcijama susreli s raznim oblicima tlačenja i iskorištavanja, u ovoj ćemo se lekciji baviti problemom *seksizma*, to jest s predrasudama i zapostavljanjima koje žene doživljavaju zbog svoje spolne pripadnosti, i s pitanjima i perspektivama u povezanosti s time. Ova se lekcija bavi tajnom ljudske različitosti i nepravdnim strukturama u kojima žene moraju trpjeti zato što su žene.

Kao franjevački ljudi imamo zajedničku obvezu približiti se svima - kao i Isus - koji vapi za pravdošću i supatnjom. Iznova moramo promisli ti vrlo važno opredjeljenje za siromašne jer su velika većina siromašnih i bespomoćnih u našem svijetu žene i djeca. Moramo svijet pogledati iz njihove perspektive i pokušati razumjeti ga.

Povijest su najvećim dijelom pisali muškarci i za muškarce. Stoga ne može biti iznenađenje da se nisu uzimala u obzir tragična iskustva seksizma. U velikoj se mjeri zloraba žena i djece i nasilje nad njima ignorirala, opravdavala, branila, lažno interpretirala, štoviše i posve previđala.

U najnovije su vrijeme povjesničarke temeljito razotkrile povijest žena i djece. Bezimene žrtve više nisu nevidljive niti bezglasne.

Na cijelom svijetu postoje mreže solidarnosti i otpora. One su osposobile žene i djecu da se riješe straha i stida, da nepravdu imenuju i da se bore protiv tlačenja i nepravdnih struktura. Nakon stoljeća šutnje i cenzure danas je postalo moguće napasti seksizam kao svjetsku pojavu.

Društva ne smiju iskustva onoga što znači biti žena gledati posve odvojeno od stanja i uloge koju ženi pripisuje svaka religiozna tradicija. Tada i vjerske zajednice ne bi trebale ostati ravnodušne ili dvojbene prema nepravdi koju žene doživljavaju. Znakovi vremena dovode nas do spoznaje načina kako je seksizam ukorijenjen i u najvećim religioznim tradicijama svijeta, jednako kao i rasizam, klasne razlike i militarizam. To itekako vrijedi i za Rimokatoličku crkvu.

Pregled

B

Koraci prema promjeni

Budući da ne možemo govoriti o nečemu što je pojmovno nejasno, zabavit ćemo se u prvom poglavlju onim što je već rezultat kritike seksizma: definirat ćemo *seksizam* i navesti nekoliko *mitova*¹ i činjenica koje ga obrazlažu ili izražavaju.

Drugo poglavlje predstavlja kratku povijest pokreta žena i pokušava sažeti neke rezultate i stavove *feminizma*. Treće poglavlje pokazuje u kojemu je omjeru Crkva prožeta seksizmom i kako se prema tome kršćanke trebaju odnositi. Na koncu, četvrto poglavlje predstavlja seksizam kao franjevački izazov.

---

¹ Ovdje: bespogovorno prihvaćene predodžbe

1. Seksizam

Seksizam, to znači zapostavljanje žene zbog njezina spola, dolazi nam u svijest postupno i sve više šezdesetih godina 20. stoljeća. On je jedno od najproširenijih neljudskih strukturalnih tlačenja u našem svijetu i često je povezan s materi-

jalnim siromaštvom. Žena je u zemljama Juga stoga dvostruko siromašna. Seksizam se često obrazlaže a i pogoršava povijesno-kulturnim predrasudama, kao i socio-ekonomskim uvjetima i religioznim uvjerenjima.

Da bismo upoznali seksizam i njegovu pozadinu, moramo ovu problematiku točnije pogledati i promatrati svijet iz perspektive žena.

1.1. Mit o ulogama spolova

Na cijelom se svijetu socijalna uloga muškaraca i žena izvodi iz spola:

- Muškarci preuzimaju produktivne uloge izvan kuće. Muškarac je hranitelj obitelji. Njegov je rad plaćen, poštovan i priznat. Tako su do danas u svim zemljama ključne pozicije u državi i Crkvi gotovo isključivo zaposjednute muškarcima.

- Ženama se daju reproduktivne uloge: rađati djecu i brinuti za njih, svršavati poslove u kući te stvarati i održavati atmosferu u kojoj obitelj može živjeti i uspijevati. Ova se *prirodna* zadaća žena prenosi i na svijet posla izvan kuće. Tipična ženska zvanja su: poučavanje, njega bolesnika, kancelarijski rad i druge uslužne funkcije koje su po pravilu slabije plaćene.

Adam i Eva. Iz: Jerislovova Biblija, 1340.

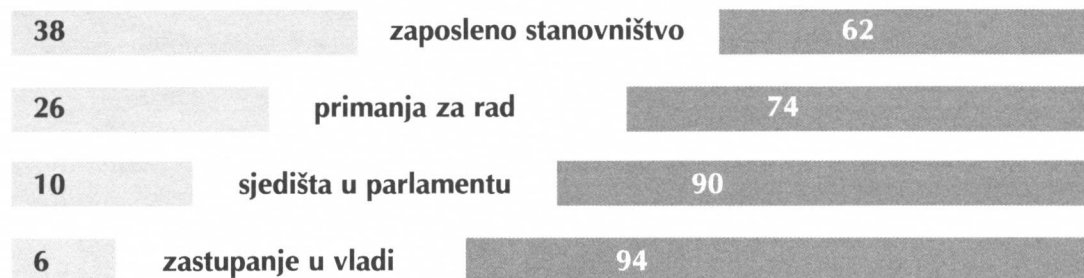
U najviše područja svijet je još uvijek nejednak

Udio žena 1994. u %

Udio muškaraca 1994. u %

Izvor: Izvještaj o ljudskom razvitku 1995.

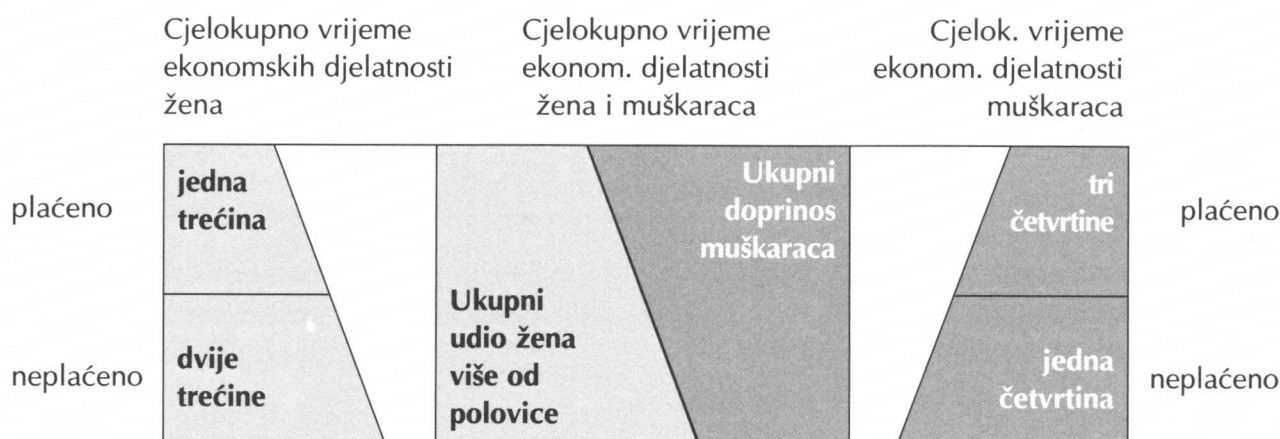

Zaposlene žene nose dvostruko breme: nakon teškog radnog dana moraju svladavati i sav posao u kući. Prema tome, žene imaju bitno dulje radno vrijeme od muškaraca. Prema istraživanju UNDP (Program razvitka Ujedinjenih naroda), kad bi bio na odgovarajući način vrednovan, vrijedio bi neplaćeni kućni rad žena do 11 bilijuna dolara na godinu. Od sveukupnog radnog vremena muškaraca oko dvije trećine otpadaju na plaćene a jedna trećina na neplaćene aktivnosti. Kod žena je situacija obrnuta. Prema tome, muškarci primaju lavovski dio prihoda i priznanje za svoj gospodarski doprinos, dok najveći dio ženskoga rada ostaje neplaćen, nepriznat i podcijenjen.

U UNDP-izvještaju kaže se dalje, da je *siromaštvo žensko lice*:

- ● ● Žene predstavljaju polovicu čovječanstva, rade dvije trećine svih radnih sati, a primaju samo jednu desetinu svjetskog prihoda i posjeduju manje od 1/100 vlasništva.
- ● ● Žene proizvode do 80% zemljišnih prehrambenih sredstava u trećem svijetu i za vrijeme žetvenih radova rade 18 sati dnevno.
- ● ● One su u najviše slučajeva hraniteljice obitelji, nadležne za zdravlje i obrazovanje djece, poljski rad, vodu, drva...

Treba priznati doprinos žena

Izvor: Izvještaj o ljudskom razvitku 1995.

Mit o ulogama spolova vodi zapostavljanju žena: one aktivno sudjeluju kako u produktivnoj tako i u reproduktivnoj ulozi u životu, a ipak uživaju neznatno ili nikakvo društveno priznanje za svoj nezamjenjivi doprinos.

Iz: "Dođi kraljevstvo tvoje!" Adveniat

1.2. Mit o podređenom položaju žene

Jednako mitu o ulozi spolova, proširene su i činjenice koje ženu podređuju muškarcu. Ti se fenomeni mogu primijetiti u svim religijama i kulturama.

● **Misoginija**²: prezir i nepovjerenje prema ženama dovode do toga da muškarci žene smatraju manje vrijednima i prihvaćaju ih u najboljem slučaju kao sluškinje. Promatramo li kritički svoju vlastitu povijest, ustanovit ćemo da su i naši fra-njevački izvori prožeti prezirom žena:

Upućivao je kako se treba oprezno kloniti mendenih otrova, naime povjerljivosti prema ženama, jer to zavodi u bludnju i svete ljude. Bojao se toga jer to nježna brzo slomi, a često oslabi jaki duh. Onomu koji s njima opći, osim ako se radi o vrlo prokušanu čovjeku, jednako je tako teško izbjeći zarazu, rekao je, kao što je, prema riječima Pisma nemoguće "ići po vatri", a ne opržiti stopala". A da bi mu govor bio stvaran, "samoga je sebe pružao kao primjer svake kreposti". Žena mu bijaše toliko mrska te bi se moglo vjerovati da se tako nije držao samo poradi opreza ili dobra primjera, nego poradi straha i groze. Kad bi njihova neumjesna brbljavost u razgovoru prouzrokovala zabunu, prekinuo bi riječ i ponizno bi oborio pogled, utekao bi se u pomoć šutnji. A gdjekad bi svoje oči usmjerio prema nebu te se činilo kao da odande želi nešto skinuti pomoću čega bi odgovarao na njihove zemaljske brbljarije.

A one, u čijim je srcima gorljivost sve pobožnosti smjestila prebivalište mudrosti, poučavao je divnim, ali kratkim govorom. Kad je razgovarao sa ženskom osobom ono što je trebalo, govorio je glasno da svi mogu čuti. Jednom zgodom je kazao pratitelju: "Priznat ću, predragi, istinu: ako bih gledao, ne bih po licu prepoznao nijednu osim dviju. Ovu i onu poznam po licu, a druge ne poznam." "Izvršno, oče, jer pogled na njih nikoga ne posvećuje; izvršno, velim, jer od toga ni-

kakve koristi, a štete mnogo, napose šteta vremena. Ovo je zapreka onima koji hoće ići strmim putem da promatraju "lice puno miline" (2C 112).

● **Patrijarhat**³: Pod ovim razumijevamo oblik društva koji je obilježen vlašću i apsolutnim autoritetom oca, hijerarhijski sustav stupnjevito uređene vlasti na čijem vrhu uvijek stoje muškarci. Povijesno gledano, misli se da je njemu prethodio *matrijarhat*, društveni sustav u kojemu su glavnu riječ vodile žene i majke. Zanimljivo je pritom, da su prvi koji su počeli govoriti o *patrijarhatu*, bili muškarci. Oni ovom krilaticom slavili uzdignuće duha i razuma iznad prirode, razvitak ljudskoga bića do višega stupnja. Međutim, u današnjem ženskom pokretu *patrijarhat* ima upravo obrnuto značenje: to je otpad od iskonski čovječnijega društva koje je bilo obilježeno ženskim i cjelovitim vrednotama.

Patrijarhalno poredana građanska obitelj u 19. stoljeću

² Grčki: misein = mrziti, usp. mizantrop; gyne = žena. Misoginija: odbojnost muškarca prema ženskom spolu (općenito u svim socijalnim odnosima, specijalno u seksualnom području).

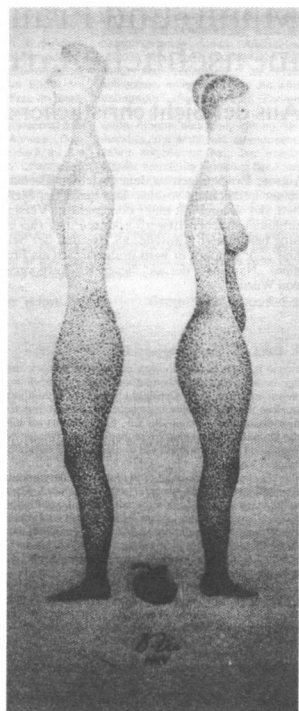
³ Grčki: pater = otac, predstojnik klana; arche = vlast. Patrijarhat: vlast oca. Oznaka za društveni poredak u kojemu muškarac ima najvišu vlast odlučivanja i raspolaganja nad svim članovima obitelji.

● **Androcentrizam**⁴: Pod ovim mislim na gledište koje muškarca stavlja u središte. Ovaj važni nereflektirano i nesvjesno za normu ljudskoga bića i kao subjekt povijesti.

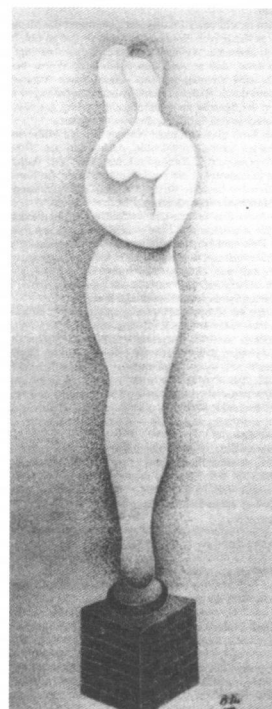
1.3. Mit o Evi, zavodnici muškarca

I religiozne tradicije podupiru mitovi o unaprijed danim ulogama spolova i podređenosti žene muškarcu. Kao kršćani, obilježeni smo prije svega pričom o grešnom padu, koji velika većina ljudi čita u tekstovima kako Staroga tako i Novoga zavjeta kroz naočale koje su neprijateljske prema ženi. Tako su ženi osporili sličnost s Bogom i ustvrdili da ona uopće nije pravi čovjek.

Crtež Benjamina Ziva, 1984.

Sažetak tradicije neprijateljski raspoložene prema ženi nalazi se u *Vještičjem čekiću*, jednom djelu iz 1487. koje je stvorilo teološku osnovu za progon vještica, u kojemu su ubijeni milijuni žena. *Jer i spisi Staroga zavjeta o ženi najčešće pričaju loše i to zbog prve grešnice, naime Eve, i njezinih nasljedovateljica ... Ali, budući da se i u sadašnjim vremenima ona izopačenost nalazi više kod žena nego muškaraca, kako to i samo iskustvo uči, možemo, pozorno ispitujući uzroke, osim gore navedenoga reći, da, budući da su manjkave u svim snagama duše i tijela, nije nikakvo čudo da one čine ružne stvari onima s kojima se natječu. Jer, čini se, kad je u pitanju razum ili razumijevanje duhovnoga, da su one po vrsti drugačije od muškaraca, na što upozoravaju autoriteti i različiti primjeri iz Pisma ... a u Izrekama 11 kaže se, u opisivanju žene: "Zlatan je kolut na rilu svinjskom žena lijepa a bez razuma".*

Adam i Eva. Dvoje u jednom

Razlog je uzet iz prirode: zato što je tjelesnija od muškarca, kako se vidi iz mnogih tjelesnih gadosti. Ovi su nedostaci obilježeni i kod stvaranja prve žene tako što je oblikovana iz jednoga iskrivljenog rebra, tj. iz prsnoga rebra, koje je savijeno i kao protivno muškarcu. Iz ovoga nedostatka proizlazi također, da žena, budući da je samo jedna nesavršena životinja, uvijek vara (cit. kod Schüngel-Straumann 17).

Međutim, ako se pripovijest o stvaranju i padu čita bez predrasuda, dobiva se jedna posve drugačija slika. Eva je *meso od njegovog (Adamovog) mesa*, njemu dana kao jednakovrijedna sučelnica. Tek uzajamnim svrstavanjem muškarca i žene čovjek je slika Božja. Podređenost žene muškarcu uzima se kao posljedica grijeha. Ona je rezultat krivnje i zatajivanja, nered koji se protivi Bogu. Zaista je, načelno, u raju naznačeno partnerstvo

⁴ Grčki: andros = muškarac; kentron = središte; androcentrizam: usmjerenost na muškarca.

i jednaka vrijednost. Takva bi interpretacija bila društveno kritična u najvećoj mjeri. Ova se funkcija nije mogla prakticirati zato što je upravo vjerska tradicija prva poglavlja Biblije – s malo iznimaka – čitala kroz naočale neprijateljski raspoložene prema ženi.

U ove iznimke spada mučenica Julita koja se u četvrtom stoljeću mora braniti protiv mita o *slabom spolu* i protiv lažnoga tumačenja Biblije. *Iz iste smo materije mi kao i muškarci. Stvorene*

1.4. Seksualno iskorištavanje

Ova tri mita, zajedno uzeta, nužno dovode do seksualnog iskorištavanja. Previše je žena od njihova djetinjstva i tijekom čitava života izloženo prijetnji nasilja. Premalo je podataka, ali dokumentirani slučajevi pokazuju da je nasilje nad ženama problem raširen na cijelom svijetu. Nasilje muškaraca nad ženama i djeci izražava se na različite načine:

- **Kućno nasilje:** Prema studijama cijeni se da je dvije trećine ili više udanih žena izloženo kućnom nasilju. Na žene se gleda kao na posjed kojim muškarci mogu raspolagati kao predmetom svoje seksualne požude. Za mnoge su ovi oblici nasilja promašaji protiv kreposti čistoće. Stoga se vrlo često uzimaju olako ili posve ignoriraju. A zapravo su oni zločini nasilja, tlačenja i gospodarenja.

- **Pornografija, seksualna zloraba u djetinjstvu i mladosti, prostitucija:** Misli se da se milijun djece, najviše djevojčica u Aziji, prisiljava na prostituciju; oko 100 milijuna djevojaka pate od nasilno izazvanih sakaćenja njihovih genitalija. Još ni izdaleka nismo shvatili razmjere proširene industrije seks-turizma diljem svijeta koja sustavno potiče različite oblike seksualnog iskorištavanja, posebno prostitucije žena i djece.

- **Silovanje:** Studije u Kanadi Novom Zelandu, Velikoj Britaniji i SAD-u polaze odatle da svaka šesta žena jednom u svom životu biva silovana.

- **Umorstvo i samoubojstvo:** Studije pokazuju više od polovice umorstava žene počine njihovi sadašnji ili raniji partneri.

smo na sliku Božju, kao i oni. Za krepost je ženski spol, od Boga stvoren, jednako sposoban kao i muški. Nismo li u svemu srodne muškarcima? Nije meso od njega uzeto za stvaranje žene, nego kost od kosti. Stoga dugujemo Gospodinu, jednako kao i muškarci, čvrstoću, snagu i strpljivost (cit. kod Schüngel-Straumann 34).

Doduše, protiv takvih izričaja stoje mišljenja Pavla, Augustina, Ambrozija, Tome Akvinskog i cijele palete teologa koji su obilježili kršćansku tradiciju.

Prostitutke u Tajlandu. Iz: Misereor, 1990.

Ima potvrda iz posve različitih kulturnih krugova, prema kojima nasilje u braku tvori glavne uzroke samoubojstava.

- **Sterilizacija, pobačaj i ubijanje djece:** U mnogim se zemljama poduzimaju *in-utero-testovi* za određivanja spola da bi se ženske fetuse eventualno moglo pobaciti. Slučajevi iznuđene sterilizacije, pobačaja i ubijanja djece, koji se gomilaju, karakteristični su za gospodarski poredak u dijelovima svijeta gdje se žene i djeca smatraju upotrebnim dobrima kojima se može poslužiti.

1.5. Tlačenje

Jedna pogrešno vođena i održavana tradicija kaže da muškarac mora voditi *slabiji spol*. Tako žene bivaju podređene raspoloženjima muškaraca. Njima se stoljećima priječilo sudjelovanje u procesima odlučivanja koji su se ticali poslova njihova vlastitoga života. Ovaj su proces često usvajale i njegove žrtve, to jest žene. One su se pro-

tivile pokušajima probijanja đavolskog kruga njihova tlačenja.

Opisane filozofske i teološke predrasude i dalje snažno djeluju. I ne smijemo biti iznenađeni ako otkrijemo da se tragična iskustva i mučne posljedice zlostavljanja i nasilja nad ženama i djecom ignoriraju, opravdavaju, brane, pogrešno interpretiraju ili posve previđaju.

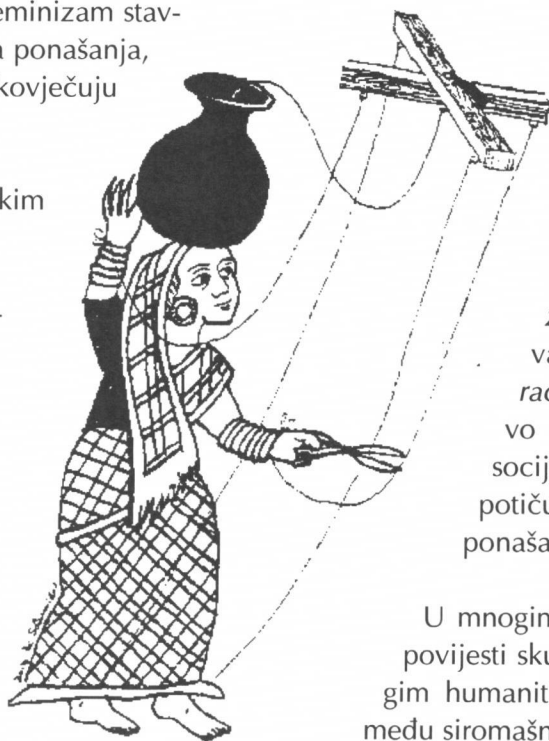
2. Suvremeni ženski pokret

Tijekom povijesti uvijek je bilo vremenskih razdoblja kad su žene više nego inače dolazile do riječi. Od 19. stoljeća postoji jedan suvremeni ženski pokret pod imenom *feminizam*. Pod tim se shvaća teorija o političkoj, ekonomskoj i socijalnoj jednakosti spolova i *organizirane aktivnosti u korist prava i interesa žena*.

Svoju pozornost koncentrira feministički ženski pokret na u velikoj mjeri sakrivenu povijest žena. Povijest gotovo uvijek pišu muškarci, žena ostaje u pozadini. A suprotno tome, feminizam stavlja u pitanje vladajuća socijalna ponašanja, strukture i perspektive koje ovjekovječuju seksizam.

Feminizam je izložen višestrukim nesporazumima.

Tu i tamo on izaziva visoko politiziranu i često negativnu sliku bijele zapadne žene: privilegirana rasom i klasom, ona hrabro preispituje one sustave i strukture kojima se promoviraju vladajući interesi zapadnih muškaraca. Ali, gdje ostaje žena druge boje kože koja živi siromašno negdje u Latinskoj Americi, Africi i Aziji? Potrebna je kritika žena drugih rasa, klasa i kultura. Ona izoštrano pokazuje rasne, društve-

Ilustracija iz *epd Materialien*, III/95.

no-ekonomske i političke predrasude zapadnih feministkinja. Kod njih se često mogu naći tragovi istoga vlastitog interesa i istoga osjećaja nadmoći, koji su povezani s ideologijama Prvoga svijeta. Na drugoj strani su težnje zapadnih boraca za prava žena često s podcjenjivanjem obrađuju i netočno istražuju. Jedni ih ponekad napadaju kao *subverzivne* ili kao *imperijalističke*, a drugi ih gledaju kao *braniteljice* ili *drugarice*. Žene, koje se angažiraju za socijalnu pravednost i ljudsko dostojanstvo kleveću se i pogrešno shvaćaju.

Dilema se može riješiti samo kad se današnji *feminizam* poveže s težnjama teologije oslobođenja.

Feministkinje se često smatra osobama koje nekonvencionalnim sredstvima ugrožavaju postojeći socijalni poredak. Tako nije iznenađenje ako se one diskvalificiraju kao *opasnost za društvo*, ako se ismijavaju i preziru kao *muškarac* ili *emancipirane* - upravo od muškaraca i žena čiji socijalni i gospodarski interesi potiču nastavljanje seksističkih ponašanja i prakticiranja.

U mnogim su se zemljama tijekom povijesti skupine žena udružile s drugim humanitarnim pokretima. Naime, među siromašnima i obespravljenima žene i njihova djeca tvore većinu. Tako su npr. u SAD-u zagovornice ženskih prava u

19. stoljeću bile istodobno i osuđivane i hvaljene za njihove napore oko dokidanja ropstva, oko reformi života u zatvorima, oko zalaganja za psihičke bolesnike i tjelesno oštećene, oko uključivanja useljenika, oko pokreta protiv alkohola, oko prava žena i oko pacifizma. Društveno-političko ispitivanje dokazuje da ovo iskustvo nije ograničeno na Sjevernu Ameriku. Teme i brige koje izražavaju feministkinje i koje su ukorijenjene u iskustvu žena diljem svijeta moramo zbog toga uzeti ozbiljno i o njima brižljivo razmišljati.

2.1. Simone de Beauvoirs Manifest o seksizmu

Godine 1949. objavila je Simone de Beauvoirs pod naslovom *Drugi spol* opsežnu povijesnu studiju o stanju i ulozi žena u zapadnoj kulturi. Iako Simone de Beauvoirs nije kao prva feministička autorica sustavno kritizirala seksizam, ona je svakako najčitanija i međunarodno najpoznatija. Tijekom svojih istraživanja slijedila je francuska filozofkinja seksualni, socijalni, biološki i povijesni aspekt ženstva.

U svojim naporima oko autentičnog odgovora na pitanje *Što je žena?* bila je de Beauvoirs posebno svjesna činjenice da su stoljećima muškarci na ovo pitanje odgovarali na svoj način, a da nikada nisu ozbiljno uzimali u obzir razmišljanja, uvjerenja, gledišta i iskustva žena – kao žena. Muškarac nije definirao ženu kao takvu, nego u njezinu odnosu prema njemu. Muškarac je,

Suvremeni je ženski pokret vodio do različitih zajedničkih pothvata. Solidarnost i otpor stavile su žene u položaj da u mnogim kulturama napuste strah i stid koji su ih dotada priječili da se brane od tlačenja njih i njihove djece. Današnje informacijsko stanje pokazuje seksizam onako kakav on stvarno jest: svjetski fenomen koji se u raznim oblicima može naći na svim kontinentima, u svim društvima i klasama.

dakle, definirao i određivao ženu a žena muškarca. Simone de Beauvoirs je pokazala kako su zakonodavci, teolozi, filozofi, pisci i znanstvenici radili zajedno kako bi dokazali da je *podređeni položaj žene volja neba i da ima prednost na zemlji*. Ono što je de Beauvoirs ipak previdjela bile su njezine vlastite rasne, kulturne, političke i seksualne predodžbe, predrasude i interesi, koje je imala po svome vlastitom položaju zapadnoeuropske intelektualke. Ipak, njezin je klasični *manifest* bio doprinos povijesti žene u tome što je ona stavila u pitanje staro mišljenje po kojemu je sudbina žene neminovno utvrđena fiziološkim, psihološkim i gospodarskim snagama. Ona je u svom istraživanju mnogih uzroka zašto je žena bila od pamtivijeka definirana kao podređena *drugačija* do u tančine predstavila kakve sve nesretne posljedice sa sobom nose takve datosti, kako za žene tako i za muškarce. Njezina je analiza nedvojbeno bila glavni poticaj za stvaranje nove svijesti o stanju i ulozi žene – u Europi i diljem svijeta.

Nova svijest o mjestu i ulozi žene u Europi i svijetu.
epd Materialien, 18/19/95.

2.2. Spoznaje iz analize seksizma

Rad Barbare Bovee Polk pokazuje četiri različita načina kako se suprotstaviti seksizmu u društvu. Iako rano djelo Simone de Beauvoirs predstavlja sintezu ovih smjerova, razne druge istražiteljice naglašavaju jedan od ovih smjerova, odnosno kombinaciju dvaju ili triju. Navest ćemo specifične teme i uvide koje naglašavaju spomenuti smjerovi.

● Uloge spolova

Ovo se približavanje seksizmu naslanja na sociopsihološku analizu različitih uloga spolova. Pretpostavlja se da je tlačenje žene izravni rezultat unutarnjega prihvaćanja socijalno definirane uloge spolova. Ova teorija iz toga zaključuje:

- ● ● Društveni su sustavi skloni određene oblike ponašanja, sklonosti i interese pripisati jednom ili drugom spolu.
- ● ● Budući da definicija onoga što važi kao *muško* odn. *žensko*, varira u različitim

društvima, jasno je da su takve definicije proizvodljne. One se temelje na socijalnim a ne na biološkim čimbenicima.

- ● ● Uloge spolova se sustavno osnažuju i podupiru socijalnim institucijama i strukturama (npr. obitelj, škola, religija, mediji, gospodarstvo, politika, zakon).
- ● ● Ako se pojedinci ne podlažu ulogama koje se očekuju od njihova spola, njih se ne uzima ozbiljno ili ih se smatra bolesnima.
- ● ● Muška uloga ima više vrijednosno mjesto. Ona donosi socijalne nagrade i osigurava pristup drugim, više cijenjenim društvenim položajima.
- ● ● *Moć* i *razum* označuju mušku ulogu, dok se ženama pripisuje "slabost" i *osjećaj*. Ovo određivanje uloga spolova omogućuje muškarcima vlast nad ženama.
- ● ● Podjela rada prema specifičnostima spolova je važan strukturalni element: dijeli se područje proizvodnje i reprodukcije, ženama se dodjeljuje ovo drugo.

Podjela uloga. Foto: Szasz

- ● ● **Temeljne vrijednosne razlike:** dominirajuća kultura muškaraca i alternativna kultura žena.

Ovaj pristup manje naglašava razliku uloga, a više značenje temeljnih vrijednosnih razlika koje postoje među spolovima. Zbog toga je nedostatan rješenje stav da bi žene mogle poboljšati svoj položaj preuzimanjem muških uloga. Budući da ovaj smjer različite vrijednosti kod muškarca i žene naglašava, spominje i promovira i tako ističe pozitivne aspekte ženske kulture, on se mnogima čini *koncentriranijim na ženu* (ginocentričan) od drugih smjerova. Najvažniji sadržaji smjera koji se temelji na vrijednosnim razlikama spolova:

- ● ● Vrijednosti se redaju prema specifičnostima spolova: muške vrijednosti uključuju agresivnost, neovisnost, borbenost itd., dok pasivnost, ovisnost, spremnost na pomaganje itd.

Identificirati se s muškim...

vrijede kao ženske oznake. A zapravo nijedna od ovih vrijednosti nije po prirodi muška ili ženska, nego su one socijalno određene i temelje se na određivanju uloga spolova. Sve spomenute osobine su važne za ljudskost žene i muškarca.

- ● ● Muške vrijednosti imaju veće značenje, one, naime, predstavljaju vrijednosti vladajuće i vidljive kulture. One su norma odraslosti i normalnosti.
- ● ● Žene se podcjenjuju zato što predstavljaju alternativnu kulturu. Muškarci su također kolonizatori zato što oni za sebe osvajaju duh i tijelo žene kao nekakvu *stranu kulturu*.
- ● ● Muškarci se, kako je i normalno, socijaliziraju prema muškom sustavu vrijednosti. Žene se, naprotiv, podvrgavaju dvostrukom socijaliziranju. Da bi, naime, mogle preživjeti u muškoj kulturi, moraju se snalaziti u obama sustavima.

Pozivamo li se samo na muške vrijednosti kao što je agresivnost, neovisnost, borbenost, dolazimo do socijalne krize. Jer, priznavanje nesposobnosti, pasivnosti, ovisnosti, spremnosti na pomoć, kao ljudskih svojstava, dovodi do institucija i sustava, koji nisu u stanju prihvatiti jednaku vrijednost spolova.

● Vlasnički odnos između muškarca i žene

Teorija *analize moći* nikako ne opovrgava važnost uloge spolova i vrijednosne razlike kod tlačenja žene. Ona, međutim, tvrdi da su različite uloge i vrijednosti simptomi tlačenja, a ne njegovi uzroci. Teorija se koncentrira na moć koju imaju muškarci a ne toliko na način kako je oni sebi prisvajaju. Analiza moći konstatira:

- ● ● Muškarci imaju moć i privilegije po pripadnosti svome spolu. Time im na raspolaganju stoji mogućnost tlačenja žena na najrazličitije načine, što oni i čine.
- ● ● U interesu je muškaraca održavanje njihove vlasti i privilegija. Sposobnost tlačenja drugih znači više moći, bez obzira na to je li netko i sam tlačen ili nije.
- ● ● Muškarci zauzimaju pozicije političke i ekonomske moći u društvu, a žene iz toga isključuju.
- ● ● Brak postaje institucijom tlačenja i seksualnog porobljavanja.
- ● ● Iako i muškarci često preko sustava u kojemu žive podliježu tlačenju, to se ipak ne događa kao kod žena, to jest na temelju njihove spolne pripadnosti.

...ili ženskim uzorom. Foto: S. Szasz

- ● ● Muškarci mogu tlačiti žene primjenom brutalnoga nasilja, ali i suptilnijim oblicima primjene nasilja: ograničavanjem političkih prava, mogućnosti zaposlenja, obrazovanja, financijske neovisnosti...

● Ekonomsko izrabljivanje

Ova teorija u izrabljivanju žena vidi razaračku i dehumanizirajuću posljedicu određenog izrabljivačkog sustava. Dosljedno tome, ona u socijalizmu vidi temeljnu pretpostavku za oslobođenje žene. Ovaj socijalistički smjer zastupa sljedeća mišljenja:

- ● ● Izrabljivanje žene dolazi iz socio-ekonomske slike svijeta: žena je *vlasništvo*.

Koliko je ideja privatnoga vlasništva povezana s kapitalističkim strukturama, toliko izrabljivanje žene stoji u izravnoj povezanosti s kapitalizmom.

- ● ● Seksizam služi kapitalizmu budući da ovaj dobiva dvije radne snage za plaću jedne radne snage. Bez neplaćenoga posla žene muškarac ne bi sebi mogao priuštiti plaćeni posao.
- ● ● Žene su jeftinija radna snaga. One za isti posao dobiju manju plaću. Njihova potplaćenost održava plaće na niskoj razini i povećava dobitke poslodavca.
- ● ● Borba za oslobođenje ženâ ne smije se odvajati od drugih pokreta za oslobođenje. Inače, ona služi kapitalizmu.

3. Seksizam i kršćanstvo

Gore smo pokazali kako je negativni utjecaj imalo jedno posve određeno tumačenje izvještaja o stvaranju i padu u grijeh. Ovaj aspekt moramo pobliže promotriti.

3.1. Kršćanski feminizam odnosno seksizam u Crkvi

Oboružana naslovom doktora filozofije i teologije sveučilišta u Freiburgu/Švicarska, vratila se Mary Daly u SAD i 1968. objavila knjigu s naslovom *Church, Women and the Second Sex*. Rad dr. Daly bio je detaljiziran i razotkrio je sudioništvo kršćanskih crkava – posebno Rimokatoličke crkve – pri širenju slike žene koja ženu u jednakoj mjeri idealizira i ponižava.

Za njom su slijedila značajna djela drugih teologija, bibličarki i povjesničarki. Ona su unutar Crkve, kod akademskih ljudi i u društvu naišla na veliku pozornost. One su se usudile imenovati

neke od gorčih i tragičnih realiteta, kod kojih Crkva nosi suodgovornost, odnosno prema kojima se ona odnosi dvoznačno ili šuti. Istraživačice su pokazale koliko je diskriminiranje žene unutar Crkve pridonijelo većem diskriminiranju u tzv. kršćanskom društvu. Nametnuo se zaključak da je seksualno izrabljivanje, moralno klevetanje i socijalno tlačenje žene tijekom povijesti imalo religiozne dimenzije. Pastoralno zapostavljanje.

„Štovanje Marije...”

...i spaljivanje vještica". Iz: Kontrasti, 3/94.

3.2. Formiranje svijesti o ženi u Crkvi

Zapadni kršćanski feminizam nastao je zajedno s razvitkom političke teologije u nekim dijelovima Europe, s nastupom teologije oslobođenja u Latinskoj Americi, s tzv. *crnom* teologijom u Sjedinjenim Državama i Južnoj Africi, kao i s pokušajima domaće teologije u Africi, Aziji i Oceaniji. Na svim su kontinentima novi teološki glasovi naglašavali proročku samoobvezu Crkve, *prevladavanja i uklanjanja svakog oblika diskriminiranja u društvenim i kulturnim temeljnim pravima osobe bilo zbog rase, boje, društvenoga položaja, jezika ili religije* (GS 29).

Ovi su glasovi tijekom vremena počeli, pojedinačno ili zajedno, postavljati jedno vrlo ozbiljno pitanje i suočavati Božji narod s važnim izazovom: ako se društvena diskriminiranja protiv Božjemu planu, nisu li onda diskriminiranja u samoj Crkvi napuštanje Krista i rana na Kristovu tijelo?

Osobno ponižavanje, duhovno tlačenje, isključivanje iz svećeničke službe i terorizam progona vještica broje se u ona iskustva koja su kršćanske žene morale pretrpjeti. Primjerima iz svih stoljeća potvrdile su istraživačice da postoji trajni i posvuda prošireni *demon seksualne predrasude*. Optužena je bila Crkva, ne samo kao povijesna ustanova, nego i Crkva kao živo *tijelo Kristovo*. Ona stoji pred zadaćom istjerivanja ovoga *demon* - u svim njegovim pojavnim oblicima. Možemo, međutim, ostati pri uvjerenju da su mnoge mjesne crkve, kao i biskupske konferencije, barem djelomice prepoznale takvu odgovornost.

Mnoge teologinje i teolozi počinju na potpuno nov način promišljati vladajuće utjecaje. Oni istražuju žensko lice Božje, mjesto žene u redu stvaranja i značenje otkupljenja za veću polovicu čovječanstva. I tako neprestano postavljaju – uz stavove koje izražavaju drugi zastupnici teologije oslobođenja – pitanja vjere i pravednosti, koja na jedinstven način odražavaju iskustva žena.

Iz: Wendekreis, 11/90.

Nadahnete i ohrabrene dokumentima Drugog vatikanskog koncila, teologinje cijeloga svijeta, među njima mnoge koje su spadale među prve žene s akademskim naslovima, dozivale su u svijest

skandal i porazne posljedice seksizma u Crkvi. Budući da postoji temeljna veza između svih oblika diskriminiranja i ljudskog izrabljivanja, one su se borile za solidarnost među ljudima. Upućivanje na mnogo veća izrabljivanja u drugim kulturama ne smije oslabiti borbu za pravo žena u vlastitoj kulturi. Marginaliziranje žena, koje su, da bi nahranile svoju djecu, prisiljene na prosti-

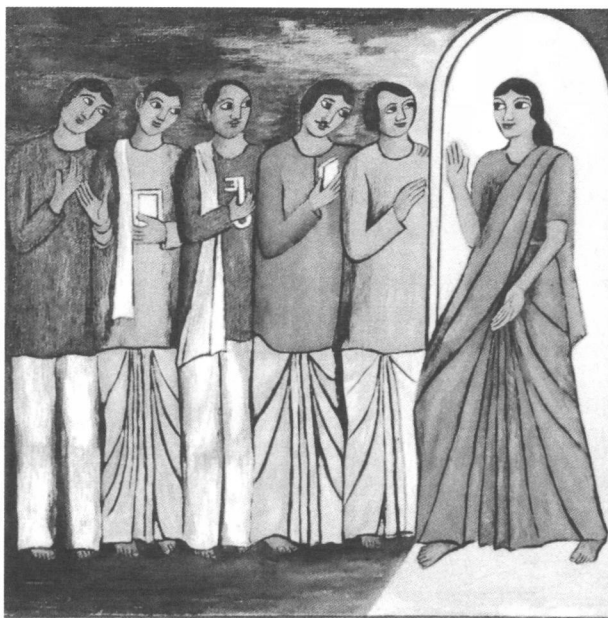
3.3. Izazov nastupa teologinja

Zadnjih je godina sve obuhvatnija literatura o ulozi i stanju žene unutar Crkve ponudila izvore, materijal i razmišljanja. Pritom su vrlo vrijedni i znanstveni kao i pastoralni doprinosi rimokatoličkih teologinja. Oni su, doduše, naišli unutar kao i izvan Crkve – na odobravanje kao i na odbijanje. Vođene *hermeneutikom sumnje*⁵, vodeće bibličarke insistiraju na tome da se mora ostvariti povijesno-kritička rekonstrukcija izvještaja o ženama i o doprinosu žena u početku kršćanstva. Samo će tako, naime, žene zadržati i ponovno zadobiti njima odgovarajuće mjesto u kršćanskoj tradiciji. Androcentizam, patrijarhalizam i mizoginija su utjecali na razvitak kršćanstva, njegovo pisanje povijesti i interpretaciju Svetoga pisma. To je vodilo prema tradiciji u kojoj žene nisu ostale samo sakrivene, nego su učinjene nevidljivim ili osuđene kao sumnjive. Sve veći uvid u takve odnose za današnje žene opravdava prijeko potrebnu i neodgodivu želju za promjenom: da zahtijevaju vraćanje onoga što su izgubile i što im je bilo ukradeno ili zabranjeno. O tome Elisabeth Schüssler-Fiorenza misli: *Ponovno osvajanje ranokršćanske povijesti kao naše vlastite povijesti žena i insistiranje na tome da je povijest žena integralni dio pisanja povijesti ranokršćanskog pokreta, znači u solidarnosti s našim pred-sestrama dati se u potragu za našim korijenima i sjećati se njihovih borbi, njihove moći kao žena* (19).

Mnogi teolozi i dušobrižnici priznaju da je rekonstrukcija kršćanskih početaka od temeljne važnosti za problematiziranja seksizma u Crkvi. Dokle god seksizam zajedno s mnogim drugim oblicima diskriminiranja i dalje *stoji u skladu s*

tuciju, kao i izrabljivanje nadničara u tvornicama, u privatnim pogonima i u gospodarstvu stoje u izravnoj vezi s isključivanjem žene iz crkvenih službi. Svako religiozno opravdavanje ponižavanja, tlačenja i isključivanja žena – zato što su žene, a ne muškarci – škodi dostojanstvu i vrijednosti svake žene i predstavlja prijetnju dostojanstvu i vrijednosti svake ljudske osobe.

Pismom i opravdava se, dotle je i Crkva za to suodgovorna. Biblijski se tekstovi moraju shvaćati prema njihovoj temeljnoj intenciji. Oni žele narod Božji osloboditi, a ne ugnjetavati. Kršćanske feministkinje zahtijevaju istinsku duhovnost, u kojoj će njihovo ljudsko biće i njihovo stvorenje *na sliku Božju* biti shvaćeno. One stoga dosljedno kritiziraju prevlast muških slika Boga – kao i moć ovih slika u podrivanju seksističkih ponašanja. Djelo Rosemary Radford Ruether pokazuje da se ne radi jednostavno o napadu na sliku i o poricanju tradicije, nego da se radi o ponovnom otkrivanju ženskih slika Boga u biblijskim tekstovima i u duhovnoj literaturi kroz stoljeća.

Marija iz Magdale. Lucy D'Souza, 1990.

Rekonstrukcija početaka kršćanstva i ponovno otkrivanje ženske slike Boga imaju za zajednicu kršćana dalekosežno značenje. U praktičnom ophođenju sa seksizmom teološke se misli ispituju i pooštravaju, a u pastoralnoj se praksi cijela

⁵ Grčki: hermeneuo = čitanje jednoga teksta pod određenim kutom gledanja. Ovdje se misli na čitanje Biblije pod sumnjom da je lice žene u pripovijestima bilo zastrto.

Crkva suočava s novim izazovima. Ona u praksi mora učiti promatrati i iz ženskog gledišta značenje života i smrti, mira i rata, ljubavi i mržnje, otkupljenja i grijeha, stvaranja i razaranja, srdžbe i blagosti, oslobođenja i ugnjetavanja, moći i ne-

moći, nade i očaja, zdravlja i bolesti, vjere i nevjere. Ako Crkva ne uzme ozbiljno žensku perspektivu, ona je suodgovorna za to što će bezbrojne žene i dalje biti osuđene na šutnju i na potiskivanje na rub društva.

4. Franjevački izazov

Seksizam predstavlja veliki izazov franjevačkoj obitelji. Ona se mora upitati koliko je podložna seksističkim predodžbama i mehanizmima. Samo će tako danas moći dati svjedočanstvo istinskoga bratstva i sestrinstva.

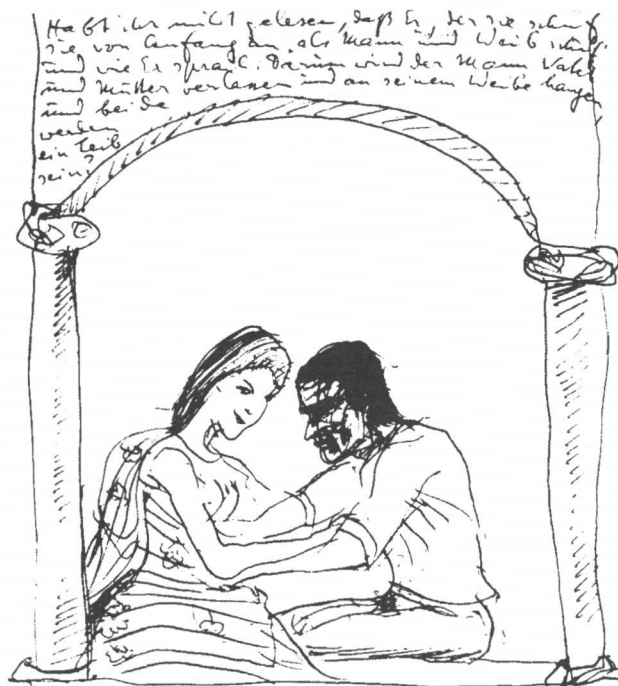
4.1. Poziv na međusobno sestrinstvo i bratstvo

U nasljedovanje Isusa za nas franjevce i franjevke spada i svijest da svim ljudima budemo sestre i braća. Pozvani smo na upoznavanje stvarnosti i životnih uvjeta koji obilježavaju vjeru i svijest onih s kojima živimo i kojima služimo. No, to sve još nije dovoljno. Morali bismo suosjećati s njihovim tjeskobama i njihovom gorčinom, s njihovim pretrpljenim poniženjima i marginaliziranjima kao što se nekoć Franjo povezao s isključenima iz asiškoga društva. Tako ćemo pomoći uklanjanju podjela između spolova. Kao braća i sestre u jednoj obitelji možemo polagati svjedočanstvo o mogućnosti suživota žena i muškaraca. Ipak, i u franjevačkoj obitelji postoje sadržaji o kojima bismo trebali razmišljati u svjetlu spoznaja koje smo dobili iz dubljega studiranja franjevačkih izvora.

• Klerikalizam

Ovim sadržajima pripada klerikalizam u Crkvi i u Prvom redu. Pod klerikalizmom podrazumijevamo prakticiranje vlasti jedne skupine na temelju njezine, religiozno uvjetovane, posebne pozicije. Svećeništvo je, općenito, povezano s privilegijama i prestižem. O tomu se mora kritički razmišljati na temelju Biblije i franjevačke tradicije, i to iz perspektive brata nesvećenika i, u povezanosti s našom lekcijom, posebno iz perspektive žena.

Klerikalizam je jedan oblik crkvenoga ugnjetavanja. On pokazuje koliko status, vrijednosti, vlasti i ekonomske prednosti dovode do izdizanja iznad nesvećenika distanciranja od njih. Ove smo realnosti osobito u zadnje vrijeme postali svjesni. Naime, tek se nakon desetljećima duge borbe s crkvenim institucijama moglo postići da se Prvi red prizna bratstvom, koje se ne definira niti kao klerički niti kao čisto laički red.

"Bog ih stvori kao muškarca i ženu". Slika Emila Wachtera

Franjo je bio đakon. Kao takav, pripadao je kleričkom staležu. Ali je bratstvo bilo temeljni uvjet njegove zajednice. Svećenici nisu smjeli imati nikakvih prava više od braće. O tome svjedoče dvije anegdote o bratu Egidiju. Prva kritizira kleričku teologiju iz perspektive neobrazovanoga laika s kojim se identificira Klara Asiška: *Jednom je brat Egidije rekao bratu generalu Bonaventuri: "Moj oče, mnoge ti je sposobnosti Bog dao. Mi nismo primili nikakvih sposobnosti."*

Što mi neznalice i glupaci moramo činiti da bismo se opravdali?" Generalni ministar je odgovorio: "Ako Bog čovjeku ne bi dao nijedne sposobnosti osim ljubavi – to bi bilo dovoljno." A brat Egidije upita: "Može li neobrazovan čovjek Boga jednako ljubiti kao i učenjak?" General odgovori: "Jedna ga starica može više ljubiti od učitelja teologije." Obuzet strašću, skoči brat Egidije, ode u vrt, na mjesto gdje je vrt okrenut prema gradu, i povika: "Mala, siromašna bako, jednostavna i glupa, ti ljubiš Gospodina Boga i možeš ga ljubiti više nego brat Bonaventura." Potresen i nepokretan, ostao je tri sata tako stojeći (Život blaženoga Egidija). Druga priča pripovijeda: Jedan je brat iz Engleske, profesor svete teologije, propovijedao u nazočnosti svete Klare i brata Egidija u samostanu Sveti Damjan. Usred govora povika brat Egidije pun zanosu Duha Božjega: "Šuti, profesore, šuti jer ja želim propovije-

dati." Onaj odmah ušuti. I u zanosu Duha Božjega nađe Egidije dražesne riječi. Nakon nešto vremena reče brat Egidije profesoru: "Brate, dovrši govor koji sam ja započeo." I profesor se prihvati svoje propovijedi i dovede je do kraja. Kad je blažena Klara ovo vidjela, reče kliktava duha: "Danas se ispunila želja našega presvetoga oca Franje. Jednom mi je rekao: 'Žarko želim da bi klerici među mojom braćom bili tako ponizni da jedan profesor teologije prekine svoju propovijed ako bi laik poželio riječ.' "Kažem vam, braćo, ovaj me profesor izgrađuje više nego kad bih vidjela da mrtvi ustaju." (Život blaženoga Egidija).

● Muško tumačenje izvora

Stoljećima su spise sv. Franje kao i rane franjevačke izvore uglavnom i najčešće istraživali, prevodili i studirali muškarci. Mislilo se da vidokrug

Foto: Anthony-ietric, Starnberg

učenih franjevacâ važi za sve članove franjevačke obitelji. Budući da vidokrug muškaraca nije bezuvjetno normativan i za žene, ovo je u obrazovanju i duhovnom vođenju sestara dovodilo do jednostranosti.

Iz današnje perspektive takvo obrazovanje nije se samo činilo uskim, s mnogo smetnji i zbog toga možda i umišljenim i neodgovornim. Tek proširenje horizonta misli i poštovanje teoloških i duhovnih shvaćanja ženâ omogućuju neseksistički pristup izvorima.

Osim toga, zadnjih se godina sve veći broj žena iz Drugoga i Trećega reda priključio muškarcima u znanstvenom studiju i pastoralnoj primjeni franjevačkih izvora. One su dokazale da je muški orijentirana lektira franjevačkih tekstova pojačala postavke ženama neprijateljskih držanja u Franjini mišljenju i djelovanju (usp. Npr 12; 2C 112s.; Lm V.5). Međutim, njihova su istraživanja i razmišljanja također pokazala kako brižno istraživanje spisa omogućuje izbalansirani stav prema franjevačkim izvorima.

● Odnos prema izvorima

Pod 1.2. citirali smo iz franjevačkih izvora jedan od mnogih primjera gdje se žene identificiraju sa Zlim ili s grijehom.

4.2. Rekonstrukcija franjevačkih izvora

Za Franjin odnos prema ženama važno je njegovo držanje prema vlasti, privilegijima i prestižu.

● Po mišljenju sjevernoameričke psihologinje Carol Gilligan, čovjek kao pojedinac stoji pred odlukom hoće li se prepustiti da ga snažnije vodi smisao za pravednost ili smisao za supatnju. Ona tvrdi, da – u skladu s kulturnim uvjetima – kod muškaraca prevladava smisao za pravednost, a kod žena smisao za supatnju.

Etika pravednosti se određuje pravima, normama i natjecanjem, a etika supatnje, nasuprot tome, odnosima, odgovornošću i suradnjom.

Takav negativan stav prema ženama je, između ostaloga, utemeljen u strahu muškaraca da će biti zavedeni i da će zapasti u ovisnost o ženi.

Kada danas čitamo ove odsjeke, mogu nam se sljedeće shematske reakcije učiniti mogućim:

- ● ● Preuzimamo negativnu sliku o ženi franjevačkih izvora. I tada smo nesposobni za promjenu.
- ● ● Jednostavno ostavljamo dvoznačnu sliku o ženi u franjevačkim izvorima. Tada i nesvjesno potičemo seksizam koji u tome dolazi do izražaja.
- ● ● Držimo, doduše, karikaturalnu sliku o ženi u izvorima kao principijelno lažnu, ali joj u konkretnom životu priznajemo važnost i istinitost. U tom slučaju pridonosimo podcjenjivanju žene.
- ● ● Mislimo da su ostali skriveni važni i oslobađajući elementi u povijesti izlaganja izvora ili da svjesno nisu bili primijećeni. U tom slučaju moramo rekonstruirati tradiciju i izvore iznova čitati.

Ova je zadnja reakcija jedina dopuštena i odgovorna iz našega današnjeg gledišta.

Franjino opredjeljenje za *minoritas* (usp. Npr 2; Lm 26) i za stil vodstva u služenju (usp. Erm 4; NbR 26) su obilježena ivanovskim shvaćanjem "sljedbeništva" (Iv 13,1-20) (usp. LM XIV.5; 2C 217). Odatle on vlast, autoritet i poslušnost definira na posve nov način. Uloga i funkcija *ministra* (latinski – sluga) temeljito se razlikuje od uobičajene uloge jednoga priora (latinski – prvi), (usp. Npr 4; Opom 4). Tako nastaje alternativa hijerarhijskim strukturama u drugim redovničkim zajednicama njegova vremena.

Franjo i Klara su pokušavali promicati i njegovati sljedbeništvo jednakih prema Isusovu svjedočanstvu. U svoja pravila nisu prihvatili samo etiku pravednosti nego i etiku supatnje.

Njihova sposobnost da život promatraju iz *perspektive jedne majke*, potaknula ih je da ne naglašavaju samo pravednost nego i odgovornost i brigu (usp. Npr 4; Ppr 10). Oni su veliku važnost davali međusobnim odnosima braće, odnosno sestara. Za njih su institucije i strukture doduše važne, ali su odnosi još važniji (usp. Npr 5; Ppr 10).

Bratstvo je, kako ga je Franjo shvaćao, bilo neovisno o dobrom ili lošem ponašanju kojega brata (usp. Ppr 11). Trud oko *istinskih odnosa* Franjo je smatrao bitnijim i potrebnijim u zajedničkom životu od želje za korektnim djelovanjem u smislu etike pravednosti (usp. Opom 3, Lm).

Biti ljubljen. Toni Zenz, model za brončani kip, 1973.

Kad danas razmišljamo od *minoritasu/malenosti*, moramo u krug prosjaka, gubavaca, odbačenih i rubnih uvesti i žene. Na ovaj način postaje solidarnost sa ženama i *život među njima* (usp. Npr 9,2; 16,3) sržnim pitanjem: što za franjevačku obitelj znači ako žene – ne po slobodnom izboru, nego na temelju struktura podčinjavanja – u Crkvi i u društvu moraju igrati ulogu *malenih*? Kao braća i sestre, imamo se prigodu kroz etiku pravednosti i supatnje susresti i rasti s ovim pitanjem.

● Solidarnost i otpor patrijarhatu: Franjo, Donna Pica i biskup Gvido

Kritika patrijarhata spada u nove spoznaje u feminističkom mišljenju. Time se Franjin progon od strane njegova oca pojavljuje u novom svjetlu. Otac Bernardone pokušava ponižavanjem, podčinjavanjem i fizičkom silom provesti svoje želje i planove (usp. 1C 12; LM II. 2). Franjo odbija da se njime gospodari osobno, politički, ekonomski i crkveno i dosljedno tome odbija i moć, privilegije i prestiž svoga oca.

U ovaj konflikt oca i sina ulazi Franjina majka Pica. Iz solidarnosti sa svojim sinom okreće se protiv svoga muža – u punoj svijesti osobnoga rizika koji je bio povezan s njezinom odlukom (usp. 1C 13; LM II. 3). Budući da svoga sina oslobađa iz očevih okova, i nju zlostavlja njezin muž, koji u svojoj ženi vidi *suradnicu neprijatelja*, tj. njegova sina.

Majka Pica oslobađa sina kojega je otac dao svezati, 15. st.

Kad Pietro Bernardone vidi kako se njegova vlast potkopava i izaziva u kućnom prostoru, traži sudsku odluku. Kako je Franjo već podložan crkvenom sudstvu, Pietro Bernardone se obraća biskupu Gvidi, također patrijarhalno privilegiranom čovjeku. Trebalo bi da ovaj, u ime Božje, utvrdi autoritet, čast i zahtjeve njega kao oca.

Gvido se, međutim, stavlja na Franjinu stranu, dobro znajući da ovo stajalište odstupa od tradicija, za koje je Crkva inače obično jamčila.

Gvido se, naravno, mogao i odreći takve odluke. Ali nakon svoga susreta s Franjom više nije mogao drugačije odlučiti.

I mi smo zbog naslijeđenih nepravdnosti, koje se temelje na patrijarhalističkim strukturama, stavljeni pred odluke koje su slične Franjinim, njegove majke Pice i biskupa Gvida. Ustrajavati u sigurnosti i ništa ne činiti ne znači neutralnost nego sudjelovanje s ciljevima i nakanama moćnih.

● Protiv nasilja u kući: anonimna žena

U priči nepoznate plemkinje, koju je njezin muž zlostavljao (usp. 2C 38; LM XI. 6), pozornost se prije svega poklanja obraćenju njezina muža. Čitano ženskim očima, ovdje u središtu stoji Franjin dijalog sa žrtvom kućnoga nasilja. Jedna se žena osjeća pozvano na uzdržavanje i tako dolazi u konflikt sa svojim mužem.

Preko Franje Asiškoga ovaj dolazi do uvjerenja da njegova žena ima pravo živjeti svoj poziv i raspolagati svojim vlastitim tijelom. Zajedno se priključuju pokorničkom pokretu.

● Ponovno razmisliti o izoliranju žena: gospođa Jakoba, Klara i njezine pratiteljice

Priča o *bratu Jakobi* zauzima posebno vrijedno mjesto u franjevačkoj tradiciji. Ona je primjer za to da je Franjo svoje Pravilo, prema kojemu je ženama zabranjeno ulaziti u Porcijunkulu, stavio izvan snage (usp. 3C 37ss). I razgovor koji se, navodno, vodio između Franje i njegove braće o objedu s Klarom i njezinim pratiteljicama, otvara pitanje o razlozima i okolnostima za *Pravilo* i njegove *iznimke* (usp. Cvjetići 15).

Za Jakabu, Klaru i njezine pratiteljice bila su otvorena vrata klauzura. Ovdje Pravilo više ne vrijedi iz nekoć uvjerljiva razloga.

To, uostalom, pokazuje kako se Franjo suvereno odnosio prema Pravilu. Poziv: *Otvorite vrata i pustite ih unutra – jer naš se "brat Jakoba" ne mora držati odredbe protiv žena* razumije se još i danas. Dakako, moramo iz današnje perspektive primijetiti da za to ne bi bila potrebna nikakva *preobrazba spolova*. Načelno, ne smije postojati

izoliranje žena zato što su žene – pogotovo u franjevačkoj obitelji.

● Priznati duhovno vodeće mjesto žena: Klara

Posljednjih je godina poraslo naše razumijevanje Klare. U svojim se spisima ona iskazuje kao jaka žena i duhovna suputnica. Sam je Franjo od nje tražio savjet (usp. Cvjetići 16) i ona je cijeloga života pružala otpor crkvenom autoritetu za svoje uvjerenje o siromaštvu. Ona je, očito, bila više od *biljčice* svetoga Franje. I za papu Grgura IX: Klara je bila duhovni autoritet i zato ju je pri svom posjetu Svetom Damjanu zamolio da *blagoslovi kruh* (usp. Cvjetići 33).

Papa moli Klaru da blagoslovi kruh.
Duborez Adriaena Collaerta

Klarino duhovno vodeće mjesto pokazuje se u njezinoj razmjeni pisama sa svetom Janjom Praškom. Ona, kao žena, prati Janjin duhovni put i podržava je u njezinoj borbi za njezinu duhovnu samostalnost spram pape:

Čvrsto drži što imaš, radi što radiš i ne popuštaj, nego brzim trkom, lakim korakom, nezapriječenih nogu, da ti koraci ne hvataju prašine, radujući se sigurna i hitra oprezno stupaj stazom blaženstva, ne vjerujući bilo kome niti pristajući uz ikoga koji bi te htio odvratiti od ove odluke, koji

bi ti htio na put postaviti kamen spoticanja da ne bi izvršila svoje zavjete Svevišnjemu u onom savršenstvu na koje te je Duh Gospodnji pozvao (usp. Ps 49,14) (2PA 3).

U *Pravilu Reda* još jasnijom postaje Klarina izrazito ženska samosvijest. Prvi put u povijesti piše jedna žena pravilo za žene. U formuliranju svoga *blagoslova* ona podvlači ženski govorni oblik što je za tradicionalni crkveni govor potpuno neuobičajeno.

Blagoslov

*U ime Oca i Sina i Duha Svetoga
Gospodin vas blagoslovio i sačuvao!
Pokazao vam lice svoje i smilovao vam se!
Svratio pogled svoj na vas i dao mira vama, sestrama i kćerima mojim, i svim drugima koje će*

Klara štiti svoje sestre. Francuski umjetnik, konac 19. st.

doći i koje će ostati u vašoj družbi i ostalima, toliko prisutnima koliko onima koje će doći, koje budu ustrajale do konca u svim drugima samostanima siromašnih gospođa.

Ja, Klara, službenica Kristova, biljčica preblaženoga oca našega svetoga Franje, sestra i majka vaša i ostalih siromašnih sestara, premda nedostojna (licet indigna), molim Gospodina našega Isusa Krista da vam po svome milosrđu i po zagovoru presvete Bogorodice Marije, blaženoga Mihovila arkandela i svih svetih anđela Božjih, blaženoga oca našega Franje i svih svetaca i svetica (sanctorum et sanctarum), sam nebeski Otac dade i potvrdi ovaj presveti blagoslov na nebu i na zemlji: na zemlji time da vas umnoži u svojoj milosti i u krepostima među svojim slugama i službenicama u svojoj vojujućoj Crkvi (inter servos et ancillas suas in Ecclesia militanti); a na nebu uzvisujući vas i proslavljajući vas u slavnoj Crkvi među svojim svecima i sveticama (in ecclesia triumphanti inter sanctos et sanctas suas).

Blagoslivljam vas za svojega života i poslije svoje smrti, koliko mogu, svim blagoslovima kojima je Otac milosrđa blagoslovio i kojima će blagosloviti svoje sinove i kćeri (filiis et filiabus) na nebu i na zemlji, i kojima su ih duhovni otac i majka (pater et mater spiritualis) blagoslovili te će blagosloviti svoje duhovne sinove i kćeri (filiis suis et filiabus spiritualibus). Amen.

Ljubite uvijek svoje duše i duše svih svojih sestara, i vodite uvijek brigu da održite što ste Gospodinu obećale.

Gospodin bio uvijek s vama, o da biste vi bile uvijek s njime. Amen.

• Žensko lice Raspetoga: gospođa siromaština

U povezanosti s opredjeljenjem za siromašne (usp. Lkc 19) bilo je govora o jednoj fascinantnoj knjizi u kojoj se govori o *gospodarici siromaštini*. Ovo se djelo iz sredine 13. stoljeća, tzv. *Savez sv. Franje s gospodaricom siromaštinom* dosada gledalo preusko, iz perspektive kreposti siromaštva. Pogledamo li ga očima žena, vidimo kako do izražaja dolaze sasvim drugi aspekti.

Prije nego budemo govorili o ovom djelu, htjeli bismo izbliže pogledati jedno drveno raspelo, koje je vjerojatno nastalo u 8. stoljeću, a naziva se *Volto Santo* (= sveto lice). Na ovom raspelu

Razapeta sveta Žalost s bradom, 18. stoljeće

koje se može vidjeti u katedrali u gradu Lucca Raspeti nosi dugu tuniku s rukavima kao svećeničko odijelo. Imitacije, koje su trgovci proširili po Francuskoj, Nizozemskoj i sjevernoj Njemačkoj nude jedno posve žensko lice Raspetoga. To je dalo povoda za legendu iz 12. stoljeća o razapetoj svetici, imenom Žalost ili Wilgefortis (= snažna, sveta volja).

Legenda priča kako je jedan princ poželio za ženu Žalost, kćer jednoga poganskog kralja. Ona je iz vjernosti prema Kristu, s kojim se zaručila, odbila, na što ju njezin otac daje baciti u tamnicu i za kaznu razapeti – nakon što je Krist uslišao njezinu molbu da bude iznakažena muškom bradom.

Kult svete Žalosti se proširio na polovicu Europe i potrajao do 19. stoljeća. Oko tisuću pisanih i ikonografskih svjedočanstava, među njima kapelice, bezbrojni zavjetni darovi i unos mitološke pučke svetice u rimski martirologij s vlastitim

spomen-danom na 20. srpnja, potvrđuju obljubljenost kulta, koji je posve očito odgovarao dubokoj težnji pučke pobožnosti za svetošću u kojoj je seksualnost dobila pozitivni smisao.

Jedan primjer iskrenosti štovanja daje nam naša zavjetna slika. Ona je u drugoj polovici 18. stoljeća bila u Inneringenu iz zahvalnosti posvećena sv. Žalosti. Zahvalna moliteljica dala se i sama - novorođenim djetetom u pelenama na rukama - naslikati kako kleči pred sveticom.

Danas ima sve više prikazâ Raspetoga s licem koje prelazi spolove, slično ovom Raspetomu u Africi, Aziji, Oceaniji i Americi koji nosi lice njihovih kultura. Iz dubine religioznog svijeta predočavanja žena danas izranja žensko lice Raspetoga i – kao u kontroverznoj *Kristi* jednog britanskog umjetnika početkom osamdesetih godina 20. stoljeća – nalazi svoj umjetnički izraz. Slično bi možda mogli biti i s gospodaricom siromaštinom.

U najnovije su vrijeme biblijska mjesta koja se stalno citiraju u *Savezu sv. Franje s gospodaricom siromaštinom* u svjetlu moderne egzegeze dobila novo značenje. Djelovanje i držanje gospode siromaštine poistovjećuje se s djelovanjem Božjim. Iskustvo koje braća stječu s gospodaricom siromaštinom upadno slično odnosu koji je postojao između izraelskih proroka i Jahve. Literarni žanr, u kojemu se Franjo zaručuje s "gospodom siromaštinom" je zaručnica mistika mudrosne literature, proročkih knjiga i Pjesme nad pjesmama. Ljubljeni je sa ljubljenoj jedno tijelo i jedan duh (usp. 2C 55; 70). *Gospodarica siromaština* je bitno povezana s Kristom. Ona je njegova ljubljena zaručnica s kojom on sklapa nerazrješivi savez. Možemo se također podsjetiti kako Biblija govori o mudrosti (= sophia). Ona je, kaže se danas, žensko lice Božje. S istim pravom bi se, dosljedno moglo reći: gospoda siromaština je žensko lice Raspetoga.

A ti se, kao najvjernija zaručnica, njegove ljubljena prijateljica, nisi nijednoga trenutka udaljila od njega; da, ti si se to manje udaljavala od njega što ti je izgledao prezreniji od drugih. Jer, da ti nisi bila s njime, nikada ga svi ne bi mogli tako prezirati (SC).

Nisi ga ostavila sve do smrti, štoviše do smrti na križu (Fil 2,8). I na samom križu, kad mu je tijelo bilo otkriveno, on ispružio ruke, a njegove ruke i noge bile probodene, ti si trpjela zajedno s njime

5. Zaključne primjedbe

U ovoj se lekciji radilo o spoznavanju predrasuda, karikatura i slijepih mrlja, koje su nam mutile pogled i priječile u nasljedovanju Krista. Seksizam je socijalni grijeh i, kao takav, raširen koliko i rasizam, klasna misao i militarizam.

U našoj posebnoj, franjevački obilježenoj težnji polaganja svjedočanstva o zajedništvu božanske ljubavi, Trojstvu, neka nam oslobađajući pokušaji, koje razvijamo u svojim različitim kulturama, omogućuje puno razumijevanje i ljudsko dostojanstvo sve braće i sestara.

i to tako mnogo da se na njemu ništa slavnije nije moglo vidjeti do same tebe (SC 21).

Ženama se preporučivalo da se identificiraju s Raspetim.

To je na mnogo načina dovodilo do pasivnosti i šutnje kod nepravde i tlačenja, štoviše i do prihvaćanja vlastitoga tlačenja kao žena. *Gospodarica siromaština*, naprotiv, predstavlja oslobađajuću sliku otkupiteljske patnje koja je rođena iz solidarnosti i otpora. Ona bez straha i strastveno ulazi u tajnu križa. Čitavim bićem prihvaća Boga koji je postao čovjekom, ona ga kao žena grli i utjelovljuje u svojoj vlastitoj patnji. Svojom radikalnom i iskrenom povezanošću s Raspetim gospodarica siromaština poziva svu braću i sestre da odbace svaku samodopadnost i samozadovoljstvo. Ona izaziva svoje sestre da nadmaše sućut i očaj:

Ne smije vas prestrašiti veličina borbe i golemo naprezanje jer ćete primiti naknadu. I upravite pogled na začetnika i dovršitelja svakoga dobra, Gospodina Isusa Krista, koji je odtrpio križ zbog radosti koja je stajala pred njim, ne misleći na sramotu (Hebr 12,1), čvrsto držite nepokolebljivo svjedočanstvo svoje nade (Hebr 19,23). Trčite zadano vam natjecanje (Hebr 12,1) u ljubavi! Trčite u ustrajnosti koja vam je krajnje potrebna da biste ispunjavanjem Božje volje stekli obećanje (Hebr 10,36) (SC).

Na temelju našega uvjerenja *da samo u uzajamnom davanju i primanju možemo naći put prema našem franjevačkom pozivu* (Mattli 2), želimo prihvatiti izazov borbe protiv seksizma u svim njegovim javnim i skrivenim oblicima. Moramo kao prioritet usvojiti opredjeljenje za tlačene žene.

Iz: *Misereor Arbeitshilfe*, 1990.

Crkveni i franjevački izvori

Biblija:	Lk 18,15ss; 24,1-10; Mt 28,1-10; Iv 8,1-20
Dokumenti Crkve:	GS 29
Izvorski spisi:	Opom 3s; Npr 2; 4-6; Ppr 10s; 1C 11ss; 2C 38; 55; 70; 112s; 3C 37ss; TD 17; 18b; SC 21s; 66; LM II,2s; V.5; XIV.5; Lm; LP 27; 101; CV 15s; 2PA 3
Međufanjevački dokumenti:	Mattli 2
OFM – OFM^{Cap} – OFM^{Conv}	
OSC (klarise)	
OSF (TOR)	
Franjevačka zajednica: FZ	
Nadopune	

Uputa: Neka sudionici tečaja nadopune navode u izvorima

Vježbe **D**

1. vježba:

Crkvena perspektiva

Na cijelom su svijetu regionalne i nacionalne biskupske konferencije priznale da postoje oblici socijalne nepravde kojima se umanjuje dostojanstvo žene. U sljedećim odlomcima iz službenih crkvenih izjava u Africi, Aziji, Latinskoj Americi i SAD-u predstavljamo teme i stajališta o teškom položaju žena.

a) Iz zaključnog dokumenta 4. plenarne skupštine Federacije azijskih biskupskih konferencija, **Tokio, 1986:**

3.3. Laici i nevolja azijskih žena

3.3.1. Međunarodni mediji stalno dokumentiraju kako turizam i zabavljačka industrija azijsku ženu iskorištavaju, ponižavaju i dehumaniziraju.

To je ipak samo jedan aspekt današnje situacije azijskih žena.

Mnoge im nepravde nanose kako tradicionalni krugovi tako i novi industrijski i gospodarski porijeklo. Teško ih tereti miraz, prisiljeni brakovi, šibanje i ubijanje ženske djece još u majčinoj utrobi i mnoge nagone u očaj i samoubojstvo. Moderna industrija iskorištava njihovu radnu snagu tako što za ženski rad u kamenolomima i građevinama mjesnih i multinacionalnih tvrtki bijedno plaća. Na tržištu se rada žena diskriminira a u kućnom području zloupotrebljava. Azijsko društvo općenito na ženu gleda kao na drugorazredno biće. To su neki realiteti u životu azijskih žena, koji zahtijevaju hitnu promjenu.

3.3.2. S druge se strane osjeća duboko i istinsko priznanje žene u Aziji. Žena se gleda kao središte obitelji. U kritičnim je trenucima ona hrabra i na nju se drugi oslanjaju. Fenomenalan je udio koji žene kao stručnjaci, kao liječnice, pravnice, voditeljice tvrtki, knjigovođe, političarke, učiteljice itd. imaju u napretku unatoč svim zaprekama koje im tradicija postavlja. I u Crkvi su žene postigle važne stvari, prije svega u poučavanju, njezi bolesnika, katehezi, upravljanju i kao kompetentne članice pastoralnih timova.

Čuli smo ih na našem zasjedanju i postali smo svjesniji nekih činjenica i istina koje se tiču uloge žene u Aziji.

3.3.3. Žena je – u punom smislu – ljudska osoba, neovisno o rasi, klasi, plemenu ili religiji. Ona je stvorena *na sliku i priliku Božju*. I na nju se odnosi Božji poziv da se suodgovorno brine za stvojenje (Post 1,27). Tragično je što je ova slika i prilika Božja bila ponižavana i gažena i na različite načine tlačena. Stoga žene upućuju molbu Bogu za oslobođenje.

I mi smo sami čuli ovaj gorki poziv jer su one ovdje izgovorile svoju najdublju želju za dostojanstvom i slobodom i podsjetile nas da je Marija majka Božja i da je ona, jedna žena, na jedinstven način surađivala s Isusom da bi moglo nastupiti kraljevstvo njegova Oca.

Stoga priznavanje ženske polovice čovječanstva i ponovna uspostava njihova dostojanstva nije

samo ljudska potreba nego i zapovijed Evandjelja da bi se ženama omogućilo preuzimanje njihove opravdane uloge u svijetu i u Crkvi.

3.3.4. Tako laici na poljima svoje djelatnosti, bilo u gospodarstvu, bilo u odgoju, masovnim medijima, politici ili javnim službama, imaju posebnu obvezu poštovanja i obrane dostojanstva žene i promjene držanja, politike, prakse, zakonodavstva i svega što pridonosi diskriminiranju i tlačenju žene.

3.3.5. Ali i u narodu Božjem, u Crkvi, mora se priznavati cjelovito, ljudsko dostojanstvo žene. Crkva, naime, ne može biti znakom Božjega kraljevstva i eshatološke zajednice ako se dolično ne poštuju darovi koje je Duh Sveti dao ženi i ako žene nemaju udjela u *slobodi djece Božje*. One zahtijevaju njima odgovarajuće sudjelovanje u crkvenim službama i u procesima odlučivanja Crkve.

3.3.6. Tada će cijeli Božji narod postati znakom dostojanstva i slobode žene u društvu i u svijetu; a Crkva će moći, kao nijedna druga ustanova, s autoritetom govoriti o teškom stanju azijske žene i postati njihovim glasnogovornikom.

b) Iz dokumenta III. opće konferencije latino-američkog episkopata (CELAM) u Puebli, 1979:

3.6. Žena

Iako se u različitim dijelovima ovoga dokumenta govori o ženi kao redovnici, u njezinoj obitelji itd., mi ovdje raspravljamo o njezinom konkretnom doprinosu u evangeliziranju u društvu i u budućnosti Latinske Amerike.

Situacija

834. Već poznatom potiskivanju žene kao posljedici kulturalnih atavizama (prednost muškarca, nejednako plaćanje rada, nedostatan odgoj itd.), koje se izražava tako što one gotovo nikako nisu zastupljene u političkom, gospodarskom i kulturnom životu, pridružuju se novi oblici potiskivanja u društvu kojim vlada potrošačko razmišljanje i hedonizam. Ovo ide tako daleko da i žena postaje predmet potrošnje pri čemu se njezino potiskivanje prikriva izlikom da se radi o suvremenom razvitku (prikazivanjem u medijima, erotizmu, pornografiji itd.).

835. U mnogim našim zemljama porasla je ženska prostitucija bilo zbog teškog gospodarskog položaja bilo zbog pooštrene moralne krize.

836. Na radnom sektoru može se vidjeti da se praktiraju zakoni doneseni u obranu žene. U ovoj situaciji žene nisu uvijek dobro organizirane da bi ostvarile poštovanje svojih prava.

837. Uza svoj službeni posao žena je u obitelji pretovarena i kućnim poslom i u mnogim obiteljima ona mora na sebe preuzeti odgovornost kad muškarac napusti obitelj.

838. Pozornost zaslužuje žalosni položaj ženskih kućnih pomoćnica zato što njihovi poslodavci s njima loše postupaju ili ih iskorištavaju.

839. Ni u samoj Crkvi žena nije uvijek poštovana u dovoljnoj mjeri i jedva da sudjeluje u pastoralnim inicijativama.

840. Kao pozitivni znak može se ipak primijetiti sve jače sudjelovanje žene u zadaćama izgradnje društva, kao i povećanje ženskih organizacija koje se zalažu za poticanje i učlanjivanje žene u svim područjima.

Refleksija

Jednakost i dostojanstvo žene

841. Žena je, kao i muškarac, slika Božja. *Bog stvori čovjeka na svoju sliku, na sliku Božju stvori ga, kao muško i žensko stvori ih* (Post 1,27). Zadaća ovladavanja svijetom, nastavljanja djela stvaranja, suradnja u Božjem stvaralačkom djelu pripada jednako ženi kao i muškarcu.

Poslanje žene u Crkvi

842. Već u Starom zavjetu nalazimo žene koje imaju važne zadaće u kraljevstvu Božjem, kao što je Marija, Mojsijeva sestra, Ana, proročice Debora i Hulda (2 Kralj 22,11), Ruta, Judita i dr.

843. U Crkvi žena ima udjela u Kristovim darovima i svojim vjerskim životom širi svjedočenje ljubavi kao Samarijanka (usp. Iv 4), kao žene koje su pratile Gospodina i služile mu svojim dobrima (usp. Lk 8,2), kao žene na Kalvariji (usp. Iv 19,25), kao žene koje je sam Gospodin poslao da navijeste apostolima njegovo uskrsnuće (usp. Iv

20,17), kao žene u prvim kršćanskim zajednicama (usp. Dj 1,14; Rim 16,1-15).

844. Na poseban način to čini Marija kod Navještenja. Ona Božju riječ bezuvjetno prihvaća (usp. Lk 1,26ss), ona je posjetila Elizabetu, navijestila Gospodinovu nazočnost i posluživala je (usp. Lk 1,39-45), u Magnifikatu proročki pjeva o slobodi djece Božje i ispunjenju obećanja (usp. Lk 1,46ss), ona je rodila Riječ Božju i klanjala joj se u ime svih onih koji ju traže bilo da su to jednostavni pastiri ili mudraci iz dalekih zemalja (usp. Lk 2,1-8), na bijegu u Egipat gdje prihvaća posljedice prognanstva čiji je objekt Božji Sin (usp. Mt 2,13ss), ona je zbog tajanstvenog i klanjanja vrijednog Gospodinova ponašanja sve u svom srcu čuvala (usp. Lk 2,51), imala je razumijevanja za potrebe ljudi na svadbi i tako dala povoda za prvi mesijanski znak (usp. Iv 2,1-11), bila je vjerna i jaka pod križem i u čežnji s cijelom Crkvom očekivala puninu Duha (usp. Dj 1s.), vidimo je u uznesenju na nebo, ona se liturgijski slavi kao žena predstavljena kao simbol Crkve u Otkrivenju (usp. Otk 129).

845. Svojim vlastitim sposobnostima žena mora pridonijeti poslanju Crkve tako što sudjeluje u organima za pastoralno planiranje i koordiniranje, u katezezi itd. (usp. MR 49,50). Mogućnost da se na žene prenesu službe koje ne pretpostavljaju ređenje otvorit će im nove putove sudjelovanja u životu i zadaći Crkve.

846. Naglašavamo posebnu ulogu žene kao majke, braniteljice života i odgajateljice obitelji.

Poslanje žene u svijetu (zajedništvo i sudjelovanje, zajednička zadaća)

847. Težnja za oslobođenjem u našim narodima uključuje i ljudsko promoviranje žene kao istinski *znak vremena* koji se temelji na shvaćanju Biblije o gospodarenju čovjeka, koji je stvoren *kao muškarac i žena*.

848. Žena mora biti prisutna u realnostima života i svojim bićem kao žena pridonijeti, zajedno s muškarcem, promjeni društva. Vrijednost rada žene ne smije služiti samo zadovoljavanju gospodarskih potreba, nego mora biti sredstvo jačanja njezina osobnog razvoja i izgradnje novoga društva.

Zaključak

849. Crkva je pozvana da pridonese ljudskom i kršćanskom promoviranju žene tako što joj pomaže u prevladavanju potiskivanja u stranu, što joj se možda događa i u spremanju za njezino poslanje u crkvenoj zajednici i u svijetu.

c) Iz pastirskog pisma Katoličke biskupske konferencije SAD-a *Gospodarska pravednost za sve, katolički socijalni nauk i američko gospodarstvo*, Washington D.C, 1986.

a) Djeca u siromaštvu

176. Neke su skupine jače pogođene siromaštvom nego druge. Najžalosniji je vjerojatno sve veći broj siromašne djece. Danas svako četvrto američko dijete ispod šest godina i svako drugo crno dijete ispod šest godina pripada siromašnima. Broj djece koja žive u siromaštvu porastao je između 1973. i 1983. za četiri milijuna, a rezultat je da sada u Sjedinjenim državama ima više siromašne djece nego ikada ranije od 1965. Problem je osobito težak kod obitelji sa samohranim majkama, u kojima je više od polovice djece siromašno. Dvije trećine crne djece i gotovo tri četvrtine latinoameričke djece u takvim obiteljima je siromašno.

177. Vrlo mnogo siromašnih obitelji s djecom ne primaju od vlada nikakvu potporu, nemaju bolesničkog osiguranja i ne mogu platiti liječničke usluge. Manje od polovice djece je cijepljeno protiv difterije i dječje paralize. Djeca su i prije rođenja zapostavljena; njihove majke nemaju pristup kvalitetnoj trudničkoj skrbi i zato su izložene većem riziku ranih porođaja. Također je velik rizik da njihova djeca imaju premalenu tjelesnu težinu, da su duševno i tjelesno zaostala i umiru u prvoj godini života.

b) Žene u siromaštvu

178. U prošlih dvadeset godina zabilježen je dramatičan porast broja žena u siromaštvu. To su obično samohrane majke i žene s malim primanjima a uzrok toga su rastava, smrt muža ili umirovljenje. Više od trećine svih obitelji sa ženskim upravljanjem obitelji je siromašno. Siromašno ih je više od 50%.

179. Diskriminiranje žena na području plaća je važan uzrok ovoga visokog postotka siromašnih. Mnoge žene imaju posao, ali ostaju siromašne jer su im plaće preniske. Žene koje izvan kuće cijelu godinu rade puno radno vrijeme zarađuju samo 61% onoga što zarađuju muškarci. Stoga puno radno vrijeme ne znači za žene bijeg iz siromaštva. Stotine tisuća žena ima puno radno vrijeme, a ipak je siromašno. 60% svih žena radi u samo deset grana zanimanja, a najviše novih radnih mjesta za žene leži u područjima s niskom plaćom i ograničenim mogućnostima napredovanja. K tomu, mnoge su žene s obzirom na plaću i primanja, radno mjesto i mogućnosti napredovanja izrazito diskriminirane. Zbog toga najčešće dobivaju radna mjesta gdje su plaće niske, a također i status, koja nude malo sigurnosti, a žene su i rijetko sindikalno organizirane. Ovo je diskriminiranje nemoralno i stoga se moraju poduzeti koraci da bi se odstranile posljedice seksizma u društvu.

180. Odgovornost žena za odgoj djece je daljnja važna točka o kojoj treba raspravljati. Unatoč mnogim promjenama u bračnom i obiteljskom životu u zadnjem desetljeću, žene i dalje nose glavnu odgovornost na ovom području. Razbije li se brak, djeca obično ostaju kod žene koja nosi i financijsku odgovornost za njihovo zbrinjavanje. Žene često polaze od toga da moraju napustiti posao i odgajati djecu i često prema tome donose odluku o zanimanju i karijeri. U drugim slučajevima žene zbog ovih zadaća ne dobivaju namještenje ili ne mogu napredovati. K tomu, najveći broj rastavljenih žena ne dobiva nikakvu financijsku potporu za svoju djecu. Godine 1983. primilo je ovu potporu manje od 50% žena koje su predale zahtjev za to. Još manje žena (14%) primilo je obećanu alimentaciju, a mnoge starije žene nakon dugo godina rada u domaćinstvu i odgoju djece završavaju u siromaštvu. Takvim je ženama vrlo teško naći posao i osigurati se protiv bolesti.

d) Iz pastirskog pisma katoličkih ugandskih biskupa "Budite moje svjedokinje! Zvanje i poslanje žena u Crkvi i društvu", 1996.

Suvremeni crkveni nauk o ženama

11. Cjelokupno suvremeno socijalno učenje o aktivnom sudjelovanju laika u Crkvi jasno je

pokazalo prijeku potrebu pravednoga postupanja sa ženama kako u Crkvi tako i u društvu. Ono poziva svakoga tko radi u pastoralu i u javnim službama na poticanje pravednosti prema ženama, na njihovo osposobljavanje za prihvaćanje uloge koja im u Crkvi i u društvu po pravu pripada.

Ovo se učenje nalazi u sljedećim crkvenim dokumentima, a njihovo studiranje i primjenu osobito preporučujemo katoličkim ženama: Obitelj u današnjem svijetu (1982), Socijalna skrb Crkve (1987), Dostojanstvo i poziv žena (1988), Zvanje i zadaća laika (1989), Misionarski nalog Crkve, Redemptoris missio (1990), Stota obljetnica katoličkog socijalnog nauka, Centesimus annus (1991), Sjaj istine (1993), Pismo pape Ivana Pavla II. ženama (1995), i mediji: Suvremeni forum za promicanje uloge žene u društvu (Poruka pape Ivana Pavla II. za 30. svjetski dan komunikacija, 1996).

13. Posebno se mora naglasiti Afrička sinoda, koja je održana u Rimu od 10. travnja do 8. svibnja 1994. Ona se ozbiljno bavila mjestom, zvanjem i službom žena u Crkvi i društvu. Ona je zahtijevala da se ženi omogući kvalificirana izobrazba da bi ju se pripravilo za njezinu odgovornost kao žene i majke, kao i da joj se učine pristupačnim sve društvene karijere, iz kojih ih tradicionalna kao i suvremena društva pokušavaju posve isključiti. Sinoda moli da se ženi vrati mjesto koje odgovara njezinom biću i kojemu odgovara njezina školom već zajamčena odgovornost.

Sinoda želi da žena

- bude potpuno uključena u procese odlučivanja unutar Crkve;
- da preuzme vodeća mjesta unutar Crkve.
- Preporučene su nove službe za žene u Crkvi i naglašene su pravedne plaće za radnice ili suradnice u pastoralu.

e) Iz pastirskog pisma kardinala Petra Seiichija Shirayanagija, tokijskog nadbiskupa, Suosjećanje za druge, 1997:

8. Problemi jedne strankinje kod japanske obitelji
Problemi s kojima jedna strankinja u japanskoj obitelji mora izaći nakraj su tako veliki da ih ne smijemo pustiti iz vida ni na pastoralnoj ni na humanitarnoj razini.

Dvonaacionalni brakovi imat će više poteškoća nego jednonacionalni. Osim ograničenja zbog nedovoljnog poznavanja jezika imamo i razliku u kulturi i običajima.

Uzmemo li primjer jedne žene s Filipina koja je udana za jednoga Japanca, moramo uzeti u obzir sljedeće: Općenito je obitelj na Filipinima obitelj s više djece. Davanje i primanje igraju veliku ulogu i postoji stalni protok komunikacija. U Japanu je u kući samo žena i ona čeka svoga muža koji kasno dolazi kući. Ako je svekrva dominantna osoba, mlada inozemna žena često bude uvučena u svađu između njezina muža i njegove majke. Ima također mnogo slučajeva gdje muževi tuku svoje žene ako im nešto nije po volji.

U Margaretinu slučaju bilo je ovako. Bili su tri godine u braku kad je jednoga dana njezin muž posve iznenada izjavio da je zaljubljen u jednu drugu ženu i da želi razvod. On će joj platiti povratak na Filipine. I tu nema razgovora. Nakon dugog amo-tamo rastavili su se, ali mi Japanci vrlo teško možemo shvatiti poniženje koje je ova žena pretrpjela od početka braka do rastave.

U nekim obiteljima, gdje žena nema bližih prijatelja ili nekoga koga bi mogla pitati za savjet, njoj postaje nemoguće izdržati pritisak i ona će na koncu pretrpjeti duševni i tjelesni lom. Povećavaju se slučajevi žena koje uzimaju drogu ili alkohol. Znamo i ljude koji su se slomili kao osobe. Nasreću, Margareta je poznavala jednu redovnicu koju je mogla pitati za savjet, a i u Crkvi je imala prijatelje. Oni su bili njezino spasenje.

Molim vas, imajte koju dobro riječ za one strance koji žive u braku u Japanu, promislite kako biste im vi barem malo olakšali poteškoću koju proživljuju.

Pitanja i zadaće:

1. Usporedi različite izričaje i nađi njihove razlike.
2. Nabroj glavne točke u izvještajima pojedinih biskupskih konferencija.
3. Kako osobno reagiraš na ove izričaje?

2. vježba:

Ljudska prava i međuljudski odnosi

U sljedećim izvacima iz *Pacem in Terris* i *Gaudium et Spes* univerzalna Crkva ukazuje na ljudsko dostojanstvo žena i na od Boga dana temeljna prava svih ljudi.

a) Iz okružnice *Pacem i Terris* pape Ivana XXIII, 1963:

41. Na drugom mjestu stoji općepoznata činjenica da žena sudjeluje u javnom životu, što se možda brže događa kod kršćanskih naroda a sporije, ali u svoj širini, kod naroda koji kao baštinu drugih predanja imaju i druge oblike i stilove života. Žena, koja je danas sve više svjesna svoga ljudskog dostojanstva, daleko je od toga da se dopušta cijeniti kao stvar bez duše ili samo kao oruđe; ona sve više, kako u kućnom životu tako i u državi, zahtijeva ona prava i dužnosti koje odgovaraju dostojanstvu ljudske osobe.

b) Iz pastoralne konstitucije Drugog vatikanskog sabora *Gaudium et Spes*, 1965:

29. Nisu, istina, svi ljudi jednaki po fizičkoj sposobnosti i po različitim umnim i moralnim moćima. No svaka diskriminacija u temeljnim pravima osobe na društvenom ili kulturnom polju, ili zbog spola, rase, boje kože, društvenog položaja, jezika ili religije mora se prevladati i ukloniti jer se protivi Božjoj nakani. Treba uistinu požaliti što još uvijek ta temeljna prava osobe nisu posvuda osigurana, kao što je naprimjer slučaj kad se ženi niječe pravo da slobodno izabere muža, da prihvati određeni životni stalež ili da ima pristup jednakom odgoju i kulturi koji se priznaje mužu.

Zadaće:

1. Potraži tri socijalna, znanstvena, gospodarska i religiozna razvoja – na crkvenom ili socijalnom području – koji su Crkvu ohrabрили da se suprotstavi seksizmu.
2. Identificiraj tri razvoja koji su – naprotiv – služili tomu da Crkvu odvrate od takva puta.
3. Izmijeni misli s drugima o vašim spoznajama.

Prva primjena

Strategije ponašanja prema seksizmu u Crkvi

Povijesni i kulturni momenti pokazuju se kao teret za drugačije držanje Crkve prema ženama. Ali ima mnogo nastojanja protiv svakog napora oko postupanja sa seksizmom. Ipak, postoji dovoljno razloga za prihvaćanje ideje da će u Crkvi i dalje postojati težnje protiv seksizma. Treba otvoriti pitanja o pravednosti i ljubavi prema bližnjemu. Kršćanke i kršćani svih kontinenata će i dalje u vjeri i istini ići protiv seksizma makar se razlikovali i u izboru svojih sredstava. Nakon što je zajednica kršćana našla odgovore na pitanje *zašto*, ona se sada bavi pitanjem *kako*. Sr. Carolyn Osiek RSCJ nabraja nam pet mogućih putova:

● Ostati na rubu

Ova strategija sadrži izbor da se ostane u Crkvi, ali ipak na njezinu rubu. Zastupnice ovoga smjera ne odlučuju se za napuštanje Crkve ili nisu uvjerenе da se Crkva može ili hoće mijenjati.

Nego, one sa svojim vlastitim iskustvom bola, povrijeđenosti i otuđenja zajednici kršćana iznose pred oči grijehе i promašaje Crkve. Prirodno je da ova strategija vodi do potpunoga odbijanja Crkve ili do izbora jednog drugačijeg ponašanja.

● Ostati lojalan

Zastupnice ovoga smjera ostaju u tradiciji. Njihova lojalnost je sredstvo sudjelovanja i put dokazivanja njihova osjećaja pripadnosti.

Lojalistice potvrđuju temeljnu dobrotu i svetost crkvene tradicije kao Božje objave i dara. One misle da su seksizam stvorili ljudi koji su nesavršeni, nepravedni i orijentirani prema vlasti. Strategija lojalistica leži u pozivu na povratak. Oživljuje se potreba stvarnoga očovječenja i potvrđuje da se obraćenjem može ispuniti volja

Božja u odnosu na čovječanstvo. Lojalistice naglašavaju moment osobnoga grijehа i krivice. One se u svojim razmišljanjima rijetko pozivaju na značenje povijesno-kulturnih utjecaja, socijalno-ekonomskih stvarnosti i zala koja mogu postojati u sustavima.

● Misliti simbolično

Zastupnice ovoga smjera naglašavaju simboličnu funkciju ženskoga unutar kršćanske tradicije i svijeta religioznih predstava uopće. One naglašavaju vrijednost vlastitosti koje se često dovode u vezu sa ženom (npr. intuicija, sposobnost sućuti, osjećajnost). One vjeruju da se držanjem za ove vrijednosti mogu riješiti konflikti na drugim razinama. One teže za nadvladavanjem stvarnosti seksizma tako što pokušavaju nadići problematiku povijesti i društva. One to čine tako što svoju stvaralačku snagu uzdižu u jedno simbolično kraljevstvo u kojemu je žensko posve različito od muškoga i njemu treba biti nadmoćno. Kod simbolistica se ne radi općenito o pitanju pravednosti ili jednakosti. One se ne koncentriraju na rješenje konkretnih pitanja i problema. Nego, se prema seksizmu odnose tako da potiču druge kako bi bili stvaralački i maštoviti kad bi zajednicu kršćana pozvali na osnovanu nadu.

● Istraživati povijest

Revizionistice se koncentriraju na povijesne i kulturalne uzroke patrijarhalizma, androcentrizma i mizogonije u Crkvi i društvu. One vjeruju da postoji dovoljno razloga za to da se u pitanje dovede dominirajuća perspektiva muškaraca koja je povijest žena lažno predstavljala, držala skrivеноm ili ignorirala. Revizionistice polaze od toga da će jedna drugačija i vjerodostojna perspektiva povijesti sa sobom donijeti i promjene u ponašanju. One vjeruju da će se institucionalni autoriteti promijeniti nabolje kad se dostigne savršenije i reprezentativno shvaćanje povijesti i kulture.

Veliki naglasak stavljaju na teologiju Objave i na način na koji Bog djeluje u povijesti.

● Služiti oslobađanju

Liberacionistice crpe svoju energiju i inspiraciju iz vjerskog uvjerenja da su one kao kršćanke pozvane na zalaganje za obespravljene, na rub potisnute, slabe i ranjene. One vjeruju da Božja vlast ima konkretnu povijesnu dimenziju, a ne samo nadsvjetsku. Stoga se posve posvećuju radu za pravednost da bi se osigurala puna jednakost i dostojanstvo svakoga čovjeka, neovisno od rase, klase i spola. Liberacionistice ne oklijevaju staviti se na stranu siromašnih budući da vjeruju da i Bog čini to isto. Zato one u svom zalaganju oko rješavanja pitanja seksizma u Crkvi daju prednost opredjeljenju za žene koje su institucionalne strukture potisnule na rub i iskorištavale. Često se strategija ovih žena gleda u uskoj povezanosti s

političkim modelima, a i one se same dovode u vezu s određenim političkim smjerovima u daljnjem društvu.

U promatranju ovdje skiciranih načina ophođenja sa seksizmom u Crkvi moramo stalno imati na umu da takva podloga nedovoljno odražava mnogostrukost stvarnosti: svaka od nas će se u različitim vremenima priključiti nekada jednoj a nekada drugoj skupini.

Pitanja:

1. Kakva osjećanja i držanja žena postoje u tvom okolišu?
2. Koje držanje prihvaćaš ti?
3. Razgovarajte o tome.

Druga primjena

Otvorite joj vrata, pustite da uđe i dovedite je unutra jer za "brata Jakovu" ne vrijedi zakon koji vrijedi za žene (3C 37).

Pitanja:

1. Kako tumačiš izraz *brat Jakoba*?
2. Koje načelne zaključke izvlačiš iz ove rečenice?
3. Kakvo je ponašanje braće i sestara u tvom okolišu?

Treća primjena

Razmišljaj o sljedećim *franjevačkim pogledima*.

a) Iz međufranjevačke poruke iz Mattlija, 1982.

2. Za ženu – protiv diskriminiranja

Zaprepašteni smo položajem žene u Trećem svijetu. Među siromašnima ona spada u najsiromašnije. Često je ponižavana zato što je žena, zato što je siromašna i zato što pripada drugoj rasi. Kao ženu zlopotrebljavaju je kao stvar ili robu, često je seksualno iskorištavaju (seksurizam, prostitucija, jedva vrsta ropstva u zabavnim centrima prije svega u Prvom svijetu). Zlopotrebljavaju je kao jeftinu radnu snagu, isključuju iz procesa obrazovanja.

Kao franjevci, koji jasno vide diskriminiranje žene, sjećamo se činjenice da je Franjo otkrio žensko u stvorenju i da ga je posebno cijenio. On je imao posebnu ljubav i poštovanje za Majku Božju, koja je svijetu poklonila Krista. On se često shvaćao kao majka koja prima i čuva život (usp. 2C 16). I međuljudske odnose je pokušavao tumačiti iz majčinstva. Unutar njegove veće ljubavi prema Bogu procvalo je i istinsko prijateljstvo s Klarom Asiškom i Jakobom i tako oba spola dovelo do skladnog jedinstva.

Kao braća i sestre u franjevačkoj obitelji vjerujemo stoga da unutar opredjeljenja za siromašne mora biti mjesta za posebno opredjeljenje za potlačenu ženu. Mi smo uvjereni da samo u uzajamnom davanju i primanju možemo ostvarivati naše franjevačko zvanje. Osobito sestre naše franjevačke obitelji mogu ispitati svoju solidarnost tako što će se snažno zalagati protiv diskriminiranja žene. Tako one postaju znakom oslobađajućega držanja Franjina usred različitih kultura. Njegov nas primjer potiče da se zalažemo za to da žena može preuzeti njoj odgovarajuće mjesto u crkvenim i društvenim procesima odlučivanja.

b) Iz Drugog životopisa Tome Čelanskog, poglavlje 83:

Da braća izbjegavaju povjerljivost prema ženama i kako je on s njima razgovarao

112. Upućivao je kako se treba oprezno kloniti međenih otrova, naime povjerljivosti prema ženama, jer to zavodi u bludnju i svete ljude. Bojao se toga jer to nježna brzo slomi, a često oslabi jaki duh. Onomu koji s njima opći, osim ako se radi o vrlo prokušanu čovjeku, jednako je tako teško izbjeći zarazu, rekao je, kao što je, prema riječima Pisma nemoguće "ići po vatri a ne opržiti stopala". A da bi mu govor bio stvaran, "samoga je sebe pružao kao primjer svake kreposti". Žena mu bijaše toliko mrska te bi se moglo vjerovati da se tako nije držao samo poradi opreza ili dobra primjera, nego poradi straha i groze. Kad bi njihova neumjesna brbljavost u razgovoru prouzrokovala zabunu, prekinuo bi riječi i ponizno bi oborio pogled, utekao se u pomoć šutnji. A gdjekada bi svoje oči usmjerio prema nebu te se činilo kao da odande želi nešto skinuti pomoću čega bi odgovarao na njihove zemaljske brbljarije. A one, u čijim je srcima gorljivost svete pobožnosti smjestila prebivalište mudrosti, poučavao je divnim, ali kratkim govorom. Kad je razgovarao sa ženskom osobom ono što je trebalo, govorio je glasno da svi mogu čuti. Jednom zgodom je kazao pratitelju: "Priznat ću, predragi, istinu: ako bih gledao, ne bih po licu prepoznao nijednu osim dviju. Ovu i onu poznam po licu, a druge ne poznam." – "Izvršno, oče, jer pogled na njih nikoga ne posvećuje; izvršno, velim, jer od toga nikakve koristi, a štete mnogo, napose šteta vremena. Ovo je zapreka onima koji hoće ići strmim putem da promatraju "lice puno miline".

Pitanja:

1. Kakvo se držanje posreduje ovim tekstovima?
2. Njeguju li se ovi stavovi u tvojoj zajednici?

Četvrta primjena

Za kraj jedna humoristična refleksija. Apostolsko pismo o samo ženama pridržanom svećeničkom ređenju:

Drage sestre!

S velikim nemirom zamjećujemo kako ima sve više zahtjeva da se i muškarci rede za svećenike. To se, međutim, ne može složiti s božanskom objavom o poretku stvorenja. Stoga bih u svome dopisu htjela još jednom i definitivno reći zašto muškarac ne može postati svećenik.

Muškarac, doduše, ima svoje dostojanstvo kao muž i otac obitelji. Ali on po svojoj biti nije sposoban vjerodostojno predstavljati svećeništvo. Samo je ženi svećenička služba otvorena. To se može obrazložiti.

1. Teologija službe

Služba u Katoličkoj crkvi zorno prikazuje da Crkva počiva na Božjem davanju prednosti slabijemu. Crkva se nije sama stvorila nego je Bog pozvao zajednicu vjernika svojom objavom u Isusu Kristu. Budući da služba zorno prikazuje povezanost s Bogom, dužnosnici mogu biti samo žene. Jer, Bog je početke Crkve usidrio u ženama. Bog je izabrao jednu ženu, Mariju, da bi svoga Sina uveo u svijet. Preko tijela Majke Božje mogla je Riječ postati tijelom (Iv 1,14; Lk 1,26-38). U ovom događaju rođenja koji po Božjoj stvoriteljskoj volji samo žene mogu ostvariti leži preegzistentni (predvremenski) početak Crkve.

Ekleziogeneza (rođenje Crkve) je prema tome samo ženama mogući događaj. Samo one po svome biću mogu vjerodostojno pojasniti da je Crkva *majka* i da ima otvoreno krilo za Božje djelovanje koje daje život. Međutim, najvažnija zadaća crkvene službe je nastavljati porođajni događaj Crkve uvijek novim rođenjem novih kćeri (i sinova) Božjih koje se po njemu rađaju u krilu majke Crkve.

Budući da muškarci neovisno o socijalno-kulturalnim uvjetima nikada ne mogu roditi djecu, njih se nikada ne smije pripustiti službama jer bi se time izgubilo znakovito djelovanje službe. Nezamislivo je da bi muškarac po svojoj prirodi mogao simbolizirati ono majčinsko u Crkvi. Muška narav, upravljena prema aktivnosti, stjecanju moći i sile, nikada se ne bi mogla složiti s unutaršnjom tajnom službe, nego bi jedino važno djelovanje božje zatamnila i dovela muškarce na položaje gdje bi oni igrali *Bogu sličnu* ulogu. Muški se učenici svađaju oko toga tko je od njih najveći (Mk 9,34) i žele u kraljevstvu Božjem imati vlast (Mk 10,37); Petar ima mač da bi njime udario (Iv 18,10); nepriznavanje Isusa učenici žele kazniti ognjem s neba (Lk 9,5) i oni bi rado druge spriječili da čine dobro samo zato što ne pripadaju njima (Mk 9,38). A bit pastirske službe se u Pismu izražava primjerom jedne žene i ženskim atributima (vidi npr. Lk 15,8ss).

2. Biblijskim svjedočanstvima

Gospodin je najprije naložio ženama naviještanje Radosne vijesti. Žene na grobu, među njima izrazito naša sestra Marija iz Magdale kao *apostolica apostola*, su prve svjedokinje uskrsnuća. Isus se najprije ženama objavio kao Uskrsli. Dok muškarci još sumnjaju (Lk 24,11), žene se već klanjaju Uskrsnome (Iv 20,16). One u svoj duh mogu prihvatiti nepojmljivu Božju dimenziju, dok ona muškarcima još ostaje sakrivena ili oni još trebaju opipljive dokaze (kao npr. Toma, Iv 20,24-29). U prvenstvu žena u susretu s Uskrsnim i u nalogu Isusovu ženama da ovo navijeste muškarcima leži jasna prednost s obzirom na crkvenu službu.

Žene su također bile one koje su kao prve prepoznale Isusa kao Krista, tj. *Mesiju, Pomazanika*. Marta iz Betanije, sestra Lazarova je ona koja ovo priznaje (Iv 11,27). A jedna žena objavljuje i naviješta Isusovo mesijanstvo kad to po starom židovskom običaju prakticira na Isusu (Mk 14,3-9). Isus

sam obećava ovoj ženi da će zbog ovoga biti poznata do kraja vremena. Žene su, dakle, prema svjedočanstvu Pisma, prve i prave navjestiteljice Krista.

3. Posredničkom funkcijom svećenica

Zadaća se jedne svećenice sastoji u njezinoj posredničkoj funkciji. Samo žena, koja u biološkom i vjerničkom nasljedovanju Marije i žena koje stoje uz grob, može posredovati između božanske i profane sfere.

Iz bioloških i duhovnih razloga muškarac ne može proizvesti nešto božansko, kako to možemo jasno doznati iz Marijana materinstva. Jer, Bog bi inače mogao izabrati put preko nekoga muškarca da bi stupio u svijet; njemu, naime, ništa nije nemoguće (Lk 1,37). Uostalom, taj bi izbor bolje odgovarao ondašnjoj slici svijeta gdje su muškarci imali prednost. Budući da je Bog izabrao jednu ženu da bi se utjelovio u svijetu, dao je time Crkvi za sva vremena trajnu prednost. Crkva je vezana uz to!

4. Sadržajem sakramenata

Izvor crkvenoga života, iskustvo Božjega spasenja vjernicima daruje se u sakramentima. Sakramenti nisu samo vanjski znakovi, oni imaju i unutarnje spasenjsko djelovanje. U skladu s time djeliteljica sakramenata mora biti žena zato što je žensko tijelo vanjski znak spremnosti za primanja života u sebe. Samo žena može biti *kalež Duha* i *šator Božji*, kako to u starim pjesmama kažemo o Mariji. Kako je Marija u plodu svoga tijela proizvela božansko, tako i svećenica plodom svoga duha proizvodi božansko.

5. Žrtvenim karakterom mise

Kako nam Sveto pismo nedvojbeno predaje, žene su bile one koje su Isusa pratile do pod križ (Mk 15,40). Muškarci su pobjegli, svi osim Ivana. Oni nisu bili sposobni za podnošenje patnje. I ranije su oni stalno odbijali prihvaćanje Isusova patničkoga puta kao rezultat njegova života. Petar je zbog toga zaslužio Isusov oštri prijekor da mu se gubi s očiju, da je sotona jer mu nije stalo do onoga što je Božje, nego što je ljudsko (Mk 8,32s.). A o drugima se kaže: Oni nisu razumjeli smisao Isusovih riječi (Mk 9,32).

Kako onda mogu muškarci koji su Isusa čak i zaniijekali i nisu stajali pod križem, biti sposobni slaviti misnu žrtvu, dakle posadašnjenje žrtve na križu?

Iz svega ovoga proizlazi da je svećenička služba u svojoj biti pridržana ženama. To, po Božjoj volji, vrijedi za sva vremena. I ja prije svega molim muškarce da se toga drže. Današnji muškarac sa svojim funkcionalističkim razmišljanjem teško će ovo objašnjenje razumjeti. Ali, Crkva je u svemu tajna. Prihvaćajući ovo s vjerom, ona je uistinu kršćanska zadaća za muškarca. Istina donosi razočaranja. Ali ona donosi i istinu na vidjelo. A samo istina može osloboditi (Iv 8,32) (Ivana Pavla III).

Zadaća:

Promisli kako bi se sličnim teološkim obrazloženjem moglo predstaviti svećeništvo kao nešto normalno i kako bi muškarci mogli biti isključeni iz službe.

Beauvoir, S. de,

Das andere Geschlecht (Hamburg, 1951).

Boff, L.,

Das mütterliche Antlitz Gottes
(Düsseldorf, 1985).

Brittan, A./Maynard, M.,

Sexism, Racism and Oppression
(New York, 1984).

Bührig, M.,

Die unsichtbare Frau und der Gott der Väter
(Stuttgart, 1987).

Cady, S. (i dr.),

Sophia: The Future of Feminist Spirituality
(San Francisco, 1986).

Carr, A.,

Feminist Views of Christology: Theological
Review No. 2., Chicago Studies, Vol. 35
(kolovoz 1996).

Daly, M.,

Kirche, Frau und Sexus (Olten, 1970).

Gilligan, C.,

Die andere Stimme (München/Zürich, 1984).

Gössmann, E.,

Die streitbaren Schwestern. Was will die
feministische Theologie? (Freiburg, 1981).

Gutting, E.,

Offensive gegen den Patriarchalismus
(Freiburg 3, 1989).

Halkes, C.,

Gott hat nicht nur starke Söhne
(Gütersloh 5, 1987).

Heine, S.,

- Wiederbelebung der Göttinnen. Zur systematischen Kritik einer feministischen Theologie (Göttingen, 1987).

- Frauen der frühen Christenheit. Zur historischen Kritik einer feministischen Theologie (Göttingen 2, 1987).

Jordan, P.,

Die Töchter Gottes: zum Thema Frau und Kirche (Frankfurt, 1973).

Lissner, A./Süßmuth, R./Walter, K.,

Frauenlexikon (Freiburg 2, 1989).

Missionszentrale der Franziskaner (izd.),

iz niza: Reihe Berichte - Dokumente -
Kommentare:

- sv. 56: 800 Jahre Klara. Die weibliche Wurzel der Franziskanischen Familie (Bonn, 1994).

- sv. 59: Die Suche nach Ganzheit. Die feminine Dimension des franziskanisch-missionarischen Charismas (Bonn, 1995).

Moltmann-Wendel, E./Moltmann, J.,

- Humanity in God (1983).

- Freiheit, Gleichheit, Schwesterlichkeit (München, 4, 1984).

Frauenbefreiung (München 4, 1986).

Oduyoye, M.,

Hearing and Knowing: Theological Reflections on Christianity in Africa (Maryknoll, 1986).

Osiek, C.,

Beyond Anger: On Being Feminist in the Church (Mahwah, N. J., 1986) 45-49.

Polk, B.,

Male Power and the Women's Movement. Women: A Feminist Perspective: J. Freeman (izd.), (Palo Alto, C.A., 1975).

Pro Mundi Vita,

- (56) Women, the Women's Movement and the Future of the Church (Brüssel, 1975).

- (83) Situation of Women in the Catholic Church: Development since International Women's Year (Brüssel, 1980).

Radford Ruether, R.,

- (izd.); Religion and Sexism: Images of Women in the Jewish and the Christian Tradition (New York, 1974).
- To Change the World: Christology and Cultural Criticism (New York, 1975).
- Sexismus und die Rede von Gott. Schritte zu einer anderen Theologie (Gütersloh, 1985).

Raurell, F.,

- Lineamenti di Antropologia Biblica (Casale Monferrato, 1986).
- Der Mythos vom männlichen Gott (Freiburg, 1989).

Rotzetter, A.,

- Franz von Assisi. Erinnerung und Leidenschaft (Freiburg, 1989).

Russll, L.,

- Human Liberation in a Feminist Perspective - A Theology (Philadelphia, 1974).

Schüngel-Straumann, H.,

- Die Frau am Anfang. Eva und die Folgen (Freiburg, 1989).

Schüssler-Fiorenza, E.,

- Zu ihrem Gedächtnis. Eine feministisch-theologische Rekonstruktion der christlichen Ursprünge (München/Mainz, 1988).
- Brot statt Steine (Fribourg, 1988).
- Jesus - Miriams Kind, Sophias Prophet. Kritische Anfragen feministischer Theologie (Gütersloh, 1997).

Strahm, D.,

- Vom Rand in die Mitte (Luzern, 1996).
- Aufbruch zu neuen Räumen (Fribourg, 1987).

Nisam li ja žena?

Muškarac preko puta kaže:
Ženi se mora pomoći da uđe u kočiju,
mora ju se prenijeti preko jarka
i svagdje treba dobiti najbolje mjesto.

Meni još nikada nitko nije pomogao
da uđem u kočiju
ili da prijedem preko mlake
ili da dobijem najbolje mjesto...

Nisam li ja žena?
Pogledaj me!
Pogledaj moju ruku!
Ja sam orala i sadila
i skupljala u sjenik,
i nijedan muškarac nije bio brži od mene...

Nisam li ja onda žena?
Mogla sam toliko raditi
i jesti kao muškarac, ako sam to mogla dobiti,
a i bičeve podnijeti.

Nisam li ja žena?
Rodila sam trinaestero djece
i vidjela
kako su gotovo sva prodana u ropstvo.
I kad sam bol jedne majke krikom izrazila,
nitko me nije čuo osim Isusa...

Nisam li ja žena?
Mali je crnac rekao tamo:
Žene ne mogu imati ista prava kao muškarci
jer je Isusu bio muškarac.

Odakle dolazi Krist?
Od Boga ili od jedne žene?
Muškarci s time nemaju ništa!
Ako je prva žena, koju je Bog stvorio,
bila dovoljno jaka
da cijeli svijet okrene na glavu,
trebalo bi da sve žene zajedno
ipak budu u stanju
ponovno ga postaviti na noge?

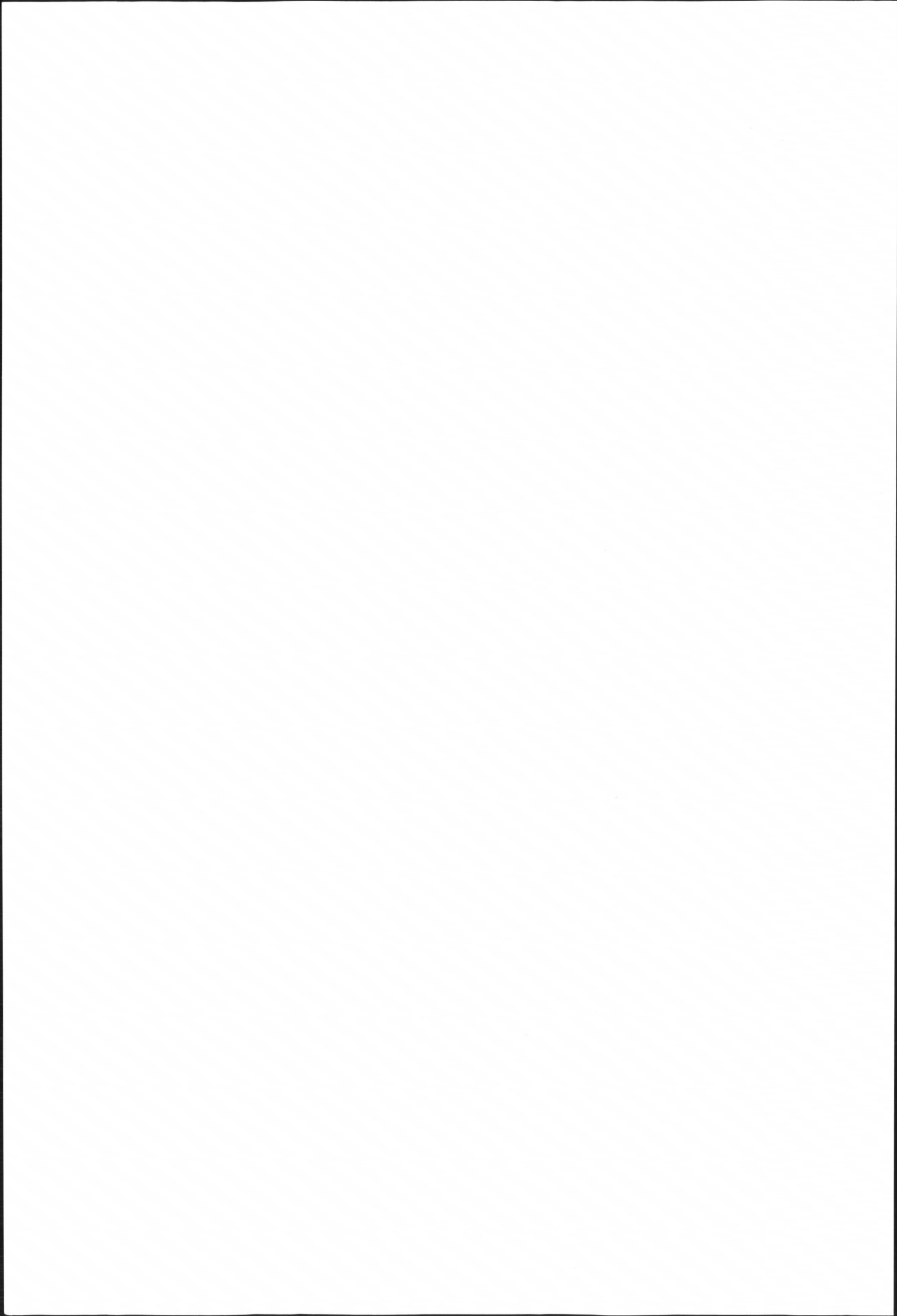

Foto: Tula Roy

Govor Afroamerikanke i nekadašnje robinje
Sojourner Truth na jednoj europsko-američkoj
konferenciji žena godine 1852.

Rad s Osnovnim tečajem o franjevačkoj misionarskoj karizmi

- Lekcije
- Dokumenti Crkve i Reda
- Franjevački izvorni spisi

“Osnovni tečaj o franjevačkoj misionarskoj karizmi” (CCFMC) je otpočetak koncipiran i obrađen međufranjevački, internacionalno i interkulturalno. On obuhvaća 25 lekcija u formatu A4 s prosječno 30 stranica. Na početku je uvod u strukturu i metodu učenja tečaja.

Dokumenti Crkve

- Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve “Ad Gentes”
- Izjava o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama “Nostra aetate”
- Apostolsko pismo “Evangelii nuntiandi”
- Držanje Crkve prema pripadnicima drugih religija
- Enciklika “Redemptoris Missio”
- Enciklika “Redemptor Hominis”
- Dijalog i naviještanje
- Za budućnost u solidarnosti i pravednosti
- Papinsko vijeće “Cor unum”

Dokumenti Reda

- Medellín, 1971: Generalni kapitul OFM
- Madrid, 1973. Pozvanje našega Reda danas
- Mattli, 1978. Treće plenarno vijeće OFM Cap
- Mattli, 1982. Međufranjevačka poruka
- Asiz, 1982. Konferencija o islamu
- Gubbio, 1982. Izjava o ekološkoj situaciji
- Bahia, 1983. Vijeće Reda OFM
- Pravilo Trećeg reda

Franjevački izvorni spisi

- Spisi svetog Franje Asiškog
- Spisi svete Klare
- Život i čudesa svetog Franje Asiškog (Toma Čelanski)
- Legenda trojice drugova
- Legenda Perusina
- Franjo, andeo sa šest pečata (prema svetom Bonaventuri)

Struktura tečaja

A. Franjevačka obitelj – nositeljica posebne misije

1. Kršćanstvo kao religija utjelovljenja
2. Franjevačka obitelj
3. Međufranjevačka suradnja danas
4. Formacija i daljnja formacija

B. Temelji franjevačke misionarske karizme

5. Biblijsko-proročka podloga franjevačke misije
6. Izvor misije u tajni Trojstva
7. Franjevačka misija prema ranim izvorima
8. Vjernost i izdaja: povijest franjevačke misije
9. Franjevačka misija prema suvremenim izvorima

C. Religiozno-mistična dimenzija franjevačke misionarske karizme

10. Jedinstvo kontemplacije i misije
11. Odluka za Krista i univerzalna širina
12. Univerzalno bratstvo/sestrinstvo: pomirenje s Bogom, čovjekom i prirodom
13. Franjevačko poslanje i naviještanje Riječi
14. Sestre i braća u sekulariziranom svijetu
15. Dijalog s drugim religijama – franjevački put
16. Susret s muslimanima
17. Interkulturacija kao franjevačka zadaća
18. Franjevački san jedne ameroindijanske Crkve

D. Socijalno-politička dimenzija franjevačke misionarske karizme

19. Franjo Aisiški i opredjeljenje za siromašne
20. Teologija oslobođenja iz franjevačke perspektive
21. Proročka kritika društvenih sustava iz franjevačke perspektive:
Prvi dio: kapitalizam
Drugi dio: marksizam
22. *Kao muško i žensko stvori ih...*
Franjevački izazov
23. Franjevački mirotvorni rad
24. Naš odnos prema znanosti i tehnici

Sažetak

25. Stalna zadaća franjevaca u Crkvi